

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Iacobi Brvckeri Regiae Scient. Societatis, Qvae Berolini Floret, Membri Historia Critica Philosophiae

A Tempore Resvscitatarvm In Occidente Literarvm Ad Nostra Tempora

Brucker, Johann Jakob

Lipsiae, 1743

Capvt Primvm, De Viris Doctis, Qvi De Externo Philosophiae Habitu
Emendendo Restitvendoqve Solliciti Fvervnt.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29129

HISTORIAE
CRITICAE PHILOSOPHIAE
PERIODVS TERTIA,
A RESTAVRATIONE LITERARVM
AD NOSTRA TEMPORA.

PARS PRIMA,
DE STUDIO PHILOSOPHIAE EMENDANDAE
SECTARIO.
LIBER PRIMVS.
DE PRIMIS CONATIBVS RESTITVENDAE
PHILOSOPHIAE.

CAPVT PRIMVM,
DE VIRIS DOCTIS, QVI DE EXTERNO PHILOSO-
PHIAE HABITV EMENDANDO RESTITVEN-
DOQVE SOLLICITI FVERVNT.

§. I.
tram tandem, quae ingenia philosophantia per omne fere
aeuum medium prefferat, noctem euasimus, superatisque non
fine taedio et molestia dumetis labyrinthisque, quos philoso-
phi scholastici struxerant, in patentiores tandem campos pe-
netrauimus, iucundioram iam porro philosophiae historiam enarraturi,
et pulchriorem eius faciem nitoremque elegantioram ostensuri. Nempe
quamuis omnis fere orbis philosophicus squalore barbarici, quae vbiqve
regna-

*Ordo tracta-
tionis.*

regnabat, iaceret obrutus, ita vt spes emergendi esset tantum non profus nulla; miserta tamen humani generis diuina prouidentia, de restituendo hoc, quod hominibus philosophia offert, beneficio maximo cogitare coepit, idque egit, vt pristinus honos refurgere, et lumen veritatis, quod tanta haecenus caligo prefferat, radios iterum suos spargere inciperet. Id quod tamen non simul vnoque emendationis actu factum est, sed, vt orientem solem praenuncia lucis aurora solet praecedere, ita pedetentim quoddam prius elegantiorum literarum exortum est diluculum, coeperuntque humaniores literae, deterfo squalore pristinum nitorem resumere, sicque viam parare, qua ad penitiorum philosophiae cognitionem et reseranda eius adyta, tot haecenus barbarici spinetis obsita et oclusa aditus pararetur, comerenturque ingenia atque excitarentur, vt contempto squalido philosophiae scholasticae habitu pulchrius philosophari auderent. Et exortus quidem seculo XIII nouus quidam in orbe philosophico heros est, fama illustri ad nostra vsque tempora celebratus, qui prostratam philosophiam humo tollere, nouamque veritatis inueniendae artem inuenisse coelitus edoctus videri voluit; nempe Raymundus Lullius, noua arte sua diu celeberrimus. Verum multum eum mouendo parum promouisse, nihilque attulisse, quo philosophia adiuuari posset, in sequentibus ex instituto dicemus. Aliter itaque rem aggrediendam esse rati viri doctissimi, quos Lulliana barbaries non minus offenderat, quam scholastica, de purgando sermone, restituendaque humanitatis, Graecae imprimis Latinaeque linguae literatura solliciti esse coeperunt, sperantes fore, vt hoc pacto clauis philosophantium manibus traderentur, quibus ornatori habitu magisque praeparato ingenio philosophiae veteris penetralia adire ipsosque Graecos veterum Latinosque fontes consulere possent. Hos quidem philosophos fuisse, dici non potest, neque tamen in historia restauratae philosophiae omitti indicti possunt, quia sine eorum opera philosophia situ obducta et in squalore puluereque abiecta mansisset. Quamuis id viro- rum nunquam satis laudandorum consilium quoque fuerit, elegantiam literaturae Graecae Latinaeque ad philosophiam transferre, in quo tamen voluntate magis quam euentu felices fuisse praedicandi sunt.

*Summa con-
atum sec. XIV
et XV, de re-
stituenda
philosophia.*

§. II. Faustum naeta res ea est auspiciis seculo XIII, curam in eo ponentibus Dante Aligerio eiusque discipulo, Francisco Petrarca, vt nugari orbis literatus atque desipere desisteret, pristinumque literarum honorem, quaesitis veteris Graeciae et Latii decoribus resumeret, ita vero praeparata ad philosophiam ingenia felicius tantam rem aggredierentur. Quo in conatu alacri animo et iunctis eos passibus secuti sunt innumeri viri eruditi, qui ex horum disciplina prodierunt. Quae tamen omnia, cum momentum in historia philosophiae reformatae nonnullum habeant, postea prolixius exponemus, postquam generalem prius philosophicae historiae, ad seculum XVI decurrentis enarrationem, dederimus, laboresque

que virorum praestantissimorum de reuocando hoc humani generis Palladio delineauerimus. Multum vero ad iuuanda haec doctorum virorum consilia attulit MANVELIS CHRYSOLORAE aduentus ex Graecia in Italiam, quem hoc loco eo minus negligere nobis licet, quo magis ei potissimum acceptum referendum est, quod Graecae linguae cognitio, quae hactenus tantum non omnis intercederat, resurrexerit, et eo docente iuuanteque ingenia optima didicerint cum Graecis philosophis loqui, eorumque scripta consulere. Is gente Romanus, patria Byzantinus, cum domi optimis artibus enutritus esset, premente Orientem Baiazethi Turcarum imperatoris metu a Ioanne Palaeologo Andronici iunioris filio ad totius Europae principes Christianos anno clō CCCLXXXVII auxilii contra Turcas implorandi causa missus est. Graecia vero praesenti metu liberata, quod Baiazethum viuum cepisset Tamerlanes Tartarorum imperator, in Italia pedem fixit, et Venetiis primum, mox Florentiae atque Romae, tandemque, parario Galeatio principe, Ticini Graecarum literarum studium, septingentis plusquam annis hactenus in Occidente neglectum felicissimo fidere suscitauit, discipulos nactus magni ingenii et insolitae postea doctrinae Franciscum Barberinum, Franciscum Philelphum, Poggium Florentinum, Leonardum Aretinum, Strozium Francisci, Guarinum Veronensem, Petrum Paulum Vergerium, Albertum Rubeum, Philippum Vgolinum, Leonardum Iustinianum, Andream Dominicum Florentinum, Ambrosium Camalduensem, Antonium Corbinellum, Iannotium Mannetum aliosque. A quo ingeniorum optimorum agmine, per Italiam Graeca literatura resuscitata est librique Graecorum philosophorum ex puluere iterum protracti lectique sunt. Tandem anno clōCCCCXIV Constantiam visendi concilii causa aduolans, sequente anno viuis ibi ereptus est, vbi quoque eius epitaphium legitur. Hic quamuis philosophum egisse non legatur, minime tamen dubitandum est, quin more gentis suae, apud quam vsque ad captam Constantinopolin philosophiam regnauisse suo loco *Tomo superiore*, probauimus, Graecanicae philosophiae quoque praecepta discipulis tradiderit, Italisque, eius ductu Graecam literaturam nosse cupientibus Graecos quoque philosophos, maxime Platonem et Aristotelem, quorum summa inter Graecos tum erat

A 3 existi-

a) Plura de Manuele Chrysolora dabunt PAUL. IOVIVS Elog. c. 23. BVLLART. Acad. scient. T. I. p. 265. LAMBECCIVS Bibl. Vindob. L. VI. p. 276. et qui scripta eius enarrarunt WHARTON ad Caue p. 53. OVDIN. de S. E. T. III. p. 1232 sq.

b) Ideo memoriam Chrysolorae, quod a 1390. Graeca studia in Occidente suscitauisset primus Helmst. 1718. 8. recoluit Cl. HERMANN. VON DER HARDT.

c) Conf. IDEM Proleg. ad concil. Constant. p. 10. LENFANT Hist. Concil. Constant. L. II. p. 125.

d) Citati, FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. X.

p. 392. Cum Ioanne et Demetrio Chrysoloris confundendus non est, quod accidit IAC. PONTANO not. ad Phranzam p. 242. qui obseruat quoque, fuisse Manuelem focerum Francisci Philelphi. Sed nec Ioannes Palaeologus Manuelis filius, qui ab anno 1419. ad 1445. imperium obtinuit, cum seniore Ioanne Palaeologo, qui anno 1357. solium occupauit, defunctus anno 1384. miscendus est. Non enim ille, sed hic nostrum in Occidentem ablegauit. conf. PETAV. Rationar. temp. L. IX. c. 7. p. 632. Offendit ad hunc lapidem VOSSIVS de Hist. Graec. L. IV. c. 19. p. 492. qui Chrysoloram anno 1440. vixisse perperam tradit.

Manuel Chry-
soloras.

existimatio commendauerit. Certe discipulos eius non hos modo Graecos philosophos, sed omnem quoque philosophiam Graecanicam confu-
 luisse, vel vnus Ambrosii Camalduensis ^e exemplo discimus, qui Diogenis Laërtii librum *de vitis philosophorum* hactenus plerisque ignotum Latinum fecit ^f, sicque Graecanae philosophiae historiam Occidentis eruditus aperuit, meliorem quoque philosophandi viam, apertis philosophicae historiae fontibus, monstrauit. Chrysolorae vestigia prefferunt Graeci alii, quos Constantinopoli a Turcis anno dō CCCC LIII capta furor hostis patria eiecerat et in Italiam disiecerat. Ita enim dum cum Musis suis sedes alio sub sole calentes quaerebant in Occidentis regionibus, praecipue verò in Italia locum exilii tutum inuenerunt; cumque honorem iam tum elegantioribus literis haberi coepisset, in academiis confederunt, et cum reliqua literatura philosophiam quoque, domi cultam docuerunt. In quibus recipiendis parandoque meliori literaturae ipsique philosophiae paulo laetiori vultu emergenti asylo diligentem atque valde laudabilem operam posuerunt principes Italiae, de promouenda eruditione inter se honestissima aemulatione contententes. Inter quos tamen nulla gens laudem consecuta est maiorem, et de philosophiae incrementis augendis illustrius meruit, quam Mediceorum familia, et Nicolaus V, P. M. Et vtriusque quidem historiam ex instituto tradere ab hoc loco alienum est, videndique, qui Florentinam historiam enarrauerunt, MACHIAVELLVS, VARCHIVS SEGNIVS compluresque alii, itemque historiae pontificiae scriptores, qui Nicolai V. et Leonis X. ex Mediceorum gente res exposuerunt, vt historiae literariae inter Italos scriptores taceamus. Non tamen silentio praeterire institutum nostrum permittit, qua ratione et illustrissima illa domus, et Nicolaus V. philosophiae culturam elegantiori studio suffultam promouerint. Laurentius Medices enim adeo eruditionis omnis, et cuiuscunque generis literarum patronus esse, maximis, quibus valebat, opibus conuictus est, vt communi doctorum suffragio eruditionis pater dici meruerit ^g. Graecos enim patria extorres, et non nisi ingenii opes secum afferentes beneuole excepit, fortunarum sedes iis comparauit, re et consilio eos adiuuit, reliquisque Italiae principibus commendauit, huncque optimarum literarum amorem ad filios et nepotes propagauit. Qui vt, quantum posset, renascentibus literis et imprimis resurgenti philosophiae manus opitulatrices porrigeret, Ioannem Lascarum in Graeciam misit, vt optimos vetustissimosque scriptores Graecos magno aere redimeret: qui egregiam quoque huius generis suppellectilem in Italiam adportauit, hodie quoque summo ornamento Florentiae superbientem. His subsidiis paratis excitauit magnus literarum stator viros

Graeci ex Oriente in Italiam capta CP. profugi.

Medicea familia philosophiam et literas promouet.

e) Videndus de eo FABRICIVS Bibl. Lat. med. T. I. p. 218. et quos laudat.

f) Videndus de huius versionis historia FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. III. p. 603 sqq.

g) Hos non melius nosse dabitur Lectori,

quam ex virorum doctorum illius aetatis epistolis, passim editis, quae laudabili consilio iam iunctim in Italia eduntur.

h) Conf. NIC. REVSNERVS in iconibus literis clarior. viros. F. 6.

viros doctissimos, vt manus emendandis scientiis admouerent, et non gratia tantum et commendatione, sed muneribus quoque et aere illis animum addidit. Inter quos Marsilius Ficinus, Angelus Politianus, Demetrius Chalcondylas, Ioannes Picus alique, quorum in sequentibus fiet mentio, eius beneuolentiam prorsus insignem experti sunt, eamque in dedicationibus librorum suorum ad Maecenatem suum dignis extulerunt praeconiis. Tanti vero Musagetae, maximique, qui nonnemi ⁱ audit, ingeniorum liberalium educatoris studium atque beneuolentiam non solas humanitatis literas, sed ipsam quoque philosophiam complexam fuisse, nemo certior testis est, quam Marsilius Ficinus, qui cum Platoniam philosophiam magna diligentia exornasset, non modo summis a Laurentio beneficiis affectus est, sed tantum quoque in eo philosophiae ardorem accendit, vt teste ANG. POLITIANO ^k duobus circiter ante obitum suum mensibus destinauerit, reliquam aetatem in philosophiae et literarum studiis cum Politiano, Ficino et Mirandulano procul ab vrbe et strepitu consumere. Quem philosophiae, maxime Platonicae, amorem, tota ferme gens Medicea nutriuit, magnoque eius emolumento atque incremento demonstraui. Id quod magna oratione profequitur dignisque extollit laudibus MARSILIVS FICINVS ^l, testatus, *Cosmum, Laurentii auum, Platoniam lucem religioni valde salutarem a Graecis ad Latinos propagare contendentem, ipsum intra suos lares educatum huic operi destinauisse: Petrum autem eius filium conatum probauisse, et post eius mortem Laurentium et religionis cultorem, et philosophiae patronum ipsum ad inceptum omni auxilio et fauore reuocauisse.* Quae in sequentibus quoque explicat, et *Laurentium Platonice tum discendi, tum bene viuendi cupidum, mirumque in modum ad haec omnia voluntate propensum, ingenio promptum, studio eruditum extollit.* Alia ex viro- rum doctorum illa aetate patrocinio Mediceae familiae gaudentium scriptis facile colligenda praeterimus, cum haec sufficiant ad intelligendum, illustrissimam gentem ad philosophiae reflorescentis incrementa plurimum contulisse. Idem de Nicolao V. P. M. qui Romanae fedi ab anno 1457 praefuit, dicendum. Is enim cum et ipse Graece doctus esset, et Graecam literaturam impense amaret, magno autem fauore Aristotelem profequeretur, cum ipsam Aristotelis lectionem probauit, tum de noua versione, meliori illa, quae Aquinatis cura confecta erat, sollicitus fuit. Rem ita enarrat BESSARIO Cardinalis ^m: *Ita in Latinum verterunt veteres Aristotelem, vt opus fuerit, sanctissimum ac clementissimum dominum Nicolaum V, pontificem maximum, qui omnis scientiae, omnis diuinae humanaeque sapientiae doctissimus in apostolicam sedem conscendit, quique vt loco et dignitate, ita philosophia, theologia, et omni optimarum scientiarum genere principatum obtinet, viros eligere vtriusque linguae peritos, qui omnes fere Aristotelis libros in latinam verterent orationem.*

Nicolaus V.
P. M. Aristoteli-
cae philo-
sophiae pa-
tronus.

i) IDEM loc. cit. k) Epist. L. IV. p. 133.

l) Dedic. versionis Platonis.

m) Dedic. versionis Metaphysicorum Aristotelis.

nem. Quod dum laudat in summo pontifice Bessario, perperam ille institutis decretisque Gregorii P. M. qui corrigendos et emendandos esse Aristotelis libros praeceperat, opponitur a Io. LAVNOIO, Gregorius enim ad solam Parisiensem scholam respexit, et in ipsa Italia iam ante ista tempora maxima fuit Aristotelis auctoritas, ut suo loco probatum. Hoc itaque patrono iubente fauenteque Georgius Trapezuntius, Theodorus Gaza, Ioannes Argyropulus, Bessario, Laurentius Valla aliique in restituendo vertendoque Aristotele fuere diligentissimi. Quod exemplum imitati principes alii, eandem in rem symbolam contulerunt suam. Sane de Alfonso Aragoniae rege idem praedicat BESSARIO: *Eum non armis solum, et tot tantisque victoriis, quibus immortalem sibi gloriam comparauerit, contentum; litteris quoque modo diuinis, modo gentilibus, et his cum ad sapientiam, tum ad eloquentiam conducentibus, non in pace solum, verum etiam in medio bellorum feruore incumbere; et ita incumbere, ut cum summus sit in armis, summumque in re militari locum teneat, dubium sit huiusmodi rebus studentibus, quoniam magis excellat, armisne, scientia, potentia, an sapientia. Eiusque rei argumentum esse, quod ipsum, ut librum metaphysicorum Aristotelis sibi Latinum faceret, efflagitauerit.* Ita vero factum, ut inter barbaros Scholasticorum strepitus canora tandem philosophiae vox audiri inciperet, et castius philosophari elegantiora auderent ingenia. Quae cum ab antiquissimo tempore non aliam, praeterquam sectariam, cognouissent philosophiam, ad restituendam nitenti suo Platoniam et Aristotelicam philosophiam magna contentione se accinxerunt. Qua in re plurimum Graecorum exulum valuit opera. Hi enim cum domi partim Platoniam, vel Alexandrinam potius philosophiam, partim Aristotelis sapientiam didicissent, suo exemplo atque institutione Latinis auctores fuerunt hanc philosophandi rationem imitandi. Platoniam enim philosophiam, qualis ex Ammonii Plotinique schola ad Christianos dimanauit, pauci antea inter Latinos, uti suo loco dictum, nouerant, quique eam intelligebant, ad quandam melioris et cordatioris theologiae faciem effingendam reuocauerant. Graeci autem, cum in aula regnaret Aristoteles, cui et praefectus philosophis, et reliqua philosophantium turba seruebat, ut in *superiori Tomo* demonstratum, Platonem reformatum intra monasteriorum claustra receperunt, in quibus hoc duce altius et succulentius de diuinis philosophari monachos posse, sibi persuadebant. Qui theologiae, quam vocant mysticae, vel rectius Platonicae, amor, seculo XIII et XIV multos inter Graecos produxit, hac ratione de diuinis praecipientes, et Platone, vel potius Pseudo-Dionysio duce ex Ammonii schola theologiam et philosophiam suam incrustantes, cuius rei specimen esse possunt Georgii Cyprii et Georgii Pachymeris commentationes in Dionysium. Id quod nemo mirabitur, qui Graecorum ingenium nouit, vanum

n) De fortuna Aristotelis in academia Parisiensi c. X. p. 224 seq.

o) Conf. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. II. p. 172.

p) loc. cit.

num et enthusiasmo aptum, maxime vero otium illud reputat, quo in monasteriis fruente inanes homines ad eiusmodi nugas abutebantur. His itaque philosophandi laboribus districtos occupavit armorum Turcicorum strepitus, et furor barbarae gentis literisque honorem pretiumque nullum statuentis, sedibus suis eiecit, et per Occidentem dissipavit. In Italiam itaque profugi philosophi Graeci, pars Aristotelem, quem ipsum haecenus praeceptoribus vti Peripateticis iunioribus legerat, attulit, et Latinis ingeniis falsam quandam philosophiam Aristotelicam haecenus professis commenda-uit, effecitque, vt haec quoque suis vti oculis, ipsumque Aristotelem legere, quam a Scholasticis et Arabibus naso duci mallent. Pars vero Platonem, religionis obtentu et diuini cultus, quem mirifice promouere Platoniam philo-
sophiam iactabant, colore vehementer extollebat, et haud paucos, quos regnantis Auerroismi impietas offenderat, in partes pertrahebat suas. Et ita quidem euenit, ut praeter Scholasticorum gregem, qui strepere more suo, pulchreque ineptire pergebat, duo, in Italia philosophantium agmina, prodirent, quorum alterum Aristotelem *γνήσιον* excolebat, alterum adhaerebat Platoni reformato. Id quod more quidem scholae Alexandrinae quae inter vtrumque philosophum pacem et amicitiam nexuerat, animorum et opinionum concordiam gignere debuerat, sed aliter res cecidit; secedentes enim in inimica castra, bellum grauissimum excitarunt fibique inuicem tela incruenta intenterunt Aristotelici et Platonici. Quos cum luctari cum umbra nonnulli cernerent, pristinum syncretismum reuocauerunt, tentaturi, vtrum ita pax orbi philosophico restitui posset. Et haec quidem generalis philosophiae a seculo XIV. emendari in Italia coepit facies est, vsque ad seculum XVI, quo cum doctrinae repurgatae puritate clarior quoque vbique locorum lux philosophiae affulsit. Ordo iam postulat, vt enucleatius ea tradamus, sine quorum notitia manca est seculi XIV et XV historia philosophica.

§. III. Primum, qui nouum quid in philosophia molitus fuerit, RAYMVNDVM LVLLIVM fuisse, supra diximus. Magna fuit, vt ipsius de se hominis opinio, ita et multorum de arte philosophica rationaliue, quam inuenit, existimatio; totaque eius vita, quam praeter alios, qui eius res commemorarunt, CAROLVS BOVILLVS ^r scripsit, parado-

*Primus philo-
sophiae refor-
mator Raym.
Lullius.*

q) Plerosque, qui Lullii literariam historiam tetigerunt, nominauimus in Germanico Hist. phil. opere T. V. p. 1346 seqq. quos non repetimus. Addi tamen possunt, quos adduxit celeberrimorum virorum NIC. HIER. GVNDLINGII Hist. erud. T. II. p. 1775. et IO. ALB. FABRICII Bibl. Lat. med. T. IV. p. 864. diligenter, et inter eos imprimis videndi LVC. WAD-
DINGVS Annal. Ord. Minor. T. III. ad an. 1275. 1287. 1290. 1293. 1295. 1315. I. BAPT. SOLERIVS Act. SS. T. V. lun. 30. p. 633. seqq. vbi vita eius a coaeno scripta exhibetur.

r) Inter eius opuscula Parisiis apud Badium Ascensium 1514. 4. edita legitur quoque vita Raymundi Lullii eremita. Non negligendus, vt hoc obiter moneamus, Carolus Bouillus in Historia renascentis philosophiae est, eo quod a trita via discedere inter primos ausus sit. Fuit is Gallus ex Samarobrina Veromanduorum metropoli, vixitque expirante seculo XV, et deinceps, atque philosophiae et matheos peritia clarissimum nomen consecutus est. Prodiit ex schola Iacobi Fabri, cuius tamen, Aristotelem potissimum sequentis vestigia deseruit, ingenium

radoxae, et in philosophiae historia consideratione non indigna. Quam tamen fabulis commaculatam fuisse, ut nempe το δαυμασόν more acui medii eius historia referret, non inepte iudicavit Cl. DUPINIVS. Nam et ipsa ingenii Lulliani phantasia exorbitante animati indoles vere phantastica fuit et ad paradoxa sibi imaginatione fortiori commota concipienda prona: et temporum eorum ars atque consuetudo fuit, incredibiles excogitare rerum circumstantias, et inepta miracula de iis praecipue fingere, quos inter coelites referri cleri intererat. Vnde naso opus est in examinanda Lullii historia, nec fides facile danda, nisi ubi aperta rerum loquuntur testimonia. Narrabimus tamen, quae de paradoxo hoc philosopho tradi solent, ut hac quoque ratione medii acui genius a cauto Lectore dignosci queat.

Lullii vita.

§. IV. Natus est RAYMVNDVS LVLLVS, siue LVLLIVS ex Raemondo Lullo, patre clarissimi sanguinis Barcinonensis viro, comite regis Iacobi in occupanda Maiorca; matreque nobilissimae domus comitum Herilium, editus in lucem in Insula Maiorica apud Baleares in vico S. Michaelis, anno cō CCXXXIV. Ita quidem plerique tradunt, et inter eos, qui IOANNIS DANETI *Historiam Balearum* continuavit. Maioricamque historiam idioma Hispanico enarravit VINCENTIVS MUTVS. Alii tamen obscuris parentibus ortum fuisse contendunt, quos non audiendos esse, facile concedi potest. Iuvenem spe quaestus mercaturam coluisse nonnulli perhibent, meliori fide alii in aula Maioricae regis militasse dicunt, ibique seneschallum quem vocant, regis Iacobi factum asserunt: id quod originibus eius satis apte respondet. Quod ubi verisimile esse, supponimus, recte inde concludimus, ad honestarum artium studia, sine quibus in aulis haud facile licet emergere, iuvenem animum applicare fuisse iussum. Sed cum inclinationem temperamenti ad voluptates proclivis sequeretur, posthabitis exercitationibus, quibus animus formari solet, ad corporis curam et armorum exercitium conuersus, totusque impuris amoribus occupatus est, inque meditando in Eleonoram amicam, quam vehementer deperibat, versibus tempus omne consumpsit. A qua tamen insania casu quodam inopinato sanatus est, ipsa quae vulnera illi fixerat, muliere, medicinam vesano iuveni suppeditante. Cum enim amicam ad templum euntem presso pede secutus in eius obtuti-

bus

naus vere paradoxum et interdum ecstaticum. Cui multa singularia et insolita placuisse, ob dictas equidem causas mirandum haud est. Ea in scriptis philosophicis apud Henr. Stephanum ayum Par. 1510 editis passim dispersit. Ad peculiare eius hypotheses pertinet, quod diu ante Leibnitium intellectum non hominis tantum, sed et angelorum, specularem naturam habere peculiari libro asseruerit; statueritque, orbem solis verum esse mundi medium, et terram ac firmamentum in extremis versari: mundum esse animal, cuius sensus in sole et planetis, imaginatio in stellis consistat: animam esse substantiam unitivam,

tribus circumvallatam orbibus, proprio intellectuali, corporeo, et mundano: materiam totam simul esse creatam et elementatam etc. Multa a Pythagoreis et Platonice transfumit. De scriptis eius vid. FABRICIVS Bibl. Lat. med. T. I. p. 923. seqq.

s) Nouv. Bibliotheque des auteurs eccles. T. XI. p. 59 seq.

e) Hist. Balear. s. Regum Maioricae Hispanica lingua edita. ex qua compendium vitae Lullianae exhibet OL. BORRICHIVS de Orig. et progressu Chemiae p. 129. seq.

bus altius oculos fixisset, totusque in ea contemplanda haesisset, inuitatus ab Eleonora in conclaui comparuit, spe laetus fore, vt libidinem affatim restingeret. At illa cum delicias factura putaretur, recincto pectore mammas furenti iuueni ostendit caduerosas et maligno vlcere putridas, subiectumque pectus horrendo carcinomate obsessum. Quo conspectu, quasi inferni imagine, attonitus obstupuit, mentique quasi fulmine tactus non nisi in tenebris solatium inuenit. Mutandas itaque vitae rationes emendandumque animum esse ratus, in eremum secessit, relictisque aulae illecebris sibi viuere, lachrimisque pristinam eluere stultitiam constituit. Cum autem altius voluptatum vanitatisque aulicae imago inhaereret animo, miraculo ad meliorem frugem et victoriam reportandamque ductum fuisse perhibent, qui humana maiorem nobis eius vitae scenam instruunt. Narrant enim comparuisse Raymundo imaginem Saluatoris cruci affixi, eumque suauiter compellatum ad sui imitationem fuisse exhortatum, ea efficacia, vt iam vltro vanas voluptates contemneret, et incitamenta malorum ex animo omnia sponte reiiceret, facultates pauperibus distribueret, totusque precibus pro emendanda conuertendaque ad veram sapientiam mente se traderet. " Quod qua fide tradatur, lectoris esto iudicium, nobis sufficit, eiusmodi apparitiones Crucifixi aeuo medio haud raro fuisse confictas, cum vix aliud quicquam auctoritatem et opinionem sanctitatis maiorem conciliaret, cuius rei testem esse volumus Thomae Aquinatis et Bonauenturae historiam. Mendicantes enim ordines, cum inuidia nouitatis apud reliquos premerentur, his potissimum commentis in seculo valde credulo et ad recipiendam miraculorum fidem maxime prono sibi existimationem comparauisse, certissimus testis est historia ecclesiastica. Vt vero, quem pro Dei gloria conceperat, feruorem animi sequeretur, doctrinae Christianae inter infideles, praecipue Muhammedanos, propagandae ardore flagrare coepit, eumque in finem, quae haecenus neglexerat, studia recolens, quamuis triginta, vel, quod alii volunt, quadraginta annos natus, grammaticam didicit, coemtoque, qui Arabicam linguam tenebat, seruulo, eo magistro illam haurire coepit. Mala tamen fide a seruo punitum tantum non interfectum fuisse Parisiis, sunt, qui referunt. Tum capto consilio innumeros libros lingua Hispanica, Latina et Arabica euulgandi, iterum in desertum anno cloccLXXV abiit, totusque precibus, ieiuniis, lachrimis aliisque poenitentiae exercitationibus per septem menses vacauit. Et tum iterata, aiunt, vice illi Dominum specie ardentis Seraphini comparuisse, iussisseque, vt artem communem siue vniuersalem omnium scientiarum conscriberet, ipsi quoque tantae molis opus dictauisse. Alii tamen quibus non tam facilis ad credendas ineptias animus est, in hac solitudine hominem fanaticum artem istam vel proprio Marte meditatam esse, vel surreptam, quod nonnulli volunt, Arabi cuidam * excoluisse,

B 2 *et*
 u) C. BOVILLVS L. c.
 *) Nomen eius Abenezron. NAVDAEVS Apolog. magiae accusat. c. 14. p. m. 265. qui pronocat ad PETR. MONTIVM de vnus legis veritate L. V. c. 53. fidem eius desiderante MORHERIO Polyhist. lit. T. I. c. 5. p. 352.

et ut sibi fidem atque nouo inuento venerationem atque auctoritatem conciliaret, eiusmodi apparitiones pia fraude commentum fuisse contendunt. Id quod a moribus quidem impostorum non abhorret, qui plerumque diuinas reuelationes iactare solent; fieri tamen quoque potuit, ut non ipse quidem Raymundus, sed sequentium temporum homines, ciues potissimum Maioricae, quorum intererat, ut ex sanctis viris Lullus fuisse crederetur, eiusmodi fabulas excuderint. Certe inter nugas otiosas has narratiunculas referendas esse, nemo temere negauerit, qui norit, quid distent aera lupinis. Ita vero infuso diuino lumine ditatus Aragoniae regi Iacobo persuasit, ut luculentum in Maiorica insula monasterium erigeret, retribusque lautis instructum tredecim fratribus Ordinis Minorum, cui Lullus fauebat, traderet, ea lege, ut Arabicum ibi sermonem edocti ad conuertendos Muhammedanos se praepararent. Mox Romam ad Honorium IV. P. M. circa annum clo CCLXXXVII profectus idem institutum papae commendauit, ut eiusmodi Orientalium linguarum scholae vbiuis eum in finem in coenobiis excitarentur. Vbi cum contemneretur, Parisios, Montem Peffulanum, Genuam petiit, et tum linguarum Orientalium studium vrgeret, tum nouam artem publico praeconio vendere coepit. Eius vero cum publice praelegendae veniam Romae frustra expetiuisset, itineri ad infideles suscipiendo se accinxit, et Asiae atque Africae loca celebriora peruagatus, Tuneti disputatione cum Saracenis inita periculum mortis subiit, sacerdotis cuiusdam Arabici precibus aegre liberatus, ea tamen conditione, ne sub mortis poena in Africam vnquam reuerteretur. Neapolin itaque ex Africa soluens, artem ibi suam docuit, vsque ad annum clo CCXC, quo Romam, indeque Genuam profectus, ibique exaratis libris quam plurimis aliquandiu commoratus est. Quod si Mvto^o credendum, eius diligentia studioque laudabili inuitata nobilitas Genuensis pecunias ipsi obtulit ad iter in terram sanctam suscipiendum necessarias, de quo tamen vehementer dubitamus. Non enim in Palaestynam, sed Maioricam ad regem, et dehinc Parisios abiit artem suam iterum praelecturus. Vbi tamen paucos eum discipulos reperisse oportet, nam mature in patriam rediit, ibique cum Iudaeis et Saracenis disputauit; in Cypro Insula Nestorianos et Iacobitas oppugnauit, venenumque ab iis propinatum aegre euasit. Artem itaque nouam cum inuidia vbique contemtuque premi cerneret, cupido iterum animum incessit apud Saracenos in Africa fidem Christianam propagandi. Ibi Bungi lapidibus a Saracenis impetitus vix se eripuit, et in carcerem coniectus squalidum, non nisi Genuensium mercatorum precibus liberatus est. Redux itaque in Europam, amissa in naufragio supellectile libraria, ad expeditiones sacras occupandamque terram sanctam populum cohortatus est, et a matronis quidem Italiae eum in finem magnum nummorum aceruum corrasit, a Clemente V, P. M. autem, quem Auenione adierat, rogaueratque, ut bellum sacrum ediceret, contemptus est: nec meliorem

suc-

y) Hist. Balear. l. c. BORRICHIVS loc. cit.

successum in concilio Viennenſi res ista habuit, cum et linguarum Orientalium feminaria exſtruenda commendasset, et bellum contra infideles suasisset, et vt damnarentur libri Auerrois, qui auide eo tempore legebantur, rogauisset. A concilio itaque ad reges Europae eandem ob causam conuerſus, aulas regum Hispaniae, Galliae, et Britanniae peruagatus est. Et in aula quidem Angliae regis Eduardi artem chemicam professum ingentem vim auri ope artis istius regi ad sacram expeditionem suscipiendam obtulisse, nonnulli referunt^z, contenduntque, ex hoc auro chemico certum nummorum aureorum genus, quod rosati nobilis nomen gerit, cufum fuisse, pilasque huius opera aeneas in aurum conuerſas in atrio regis Britanniae fuisse asseruatas. ^a Valde pro huius narrationis veritate pugnat OLAVS BORRICHIVS, ^b vehementer in Mutum infurgens, quod istam artem chemicam Lullum exercuisse, rationibus vsus plurimis negauisset; qui etiam fidem traditioni habet quae Lullium in fine vitae ab Arnolſo Villanouano eam transmutandorum metallorum scientiam didicisse perhibet. Valde tamen veremur, vt cautis Lectoribus eius rationes faciant satis, cum et testamentum Lullii, in quo id artis miraculum perpetratum asseritur, fidei subleſtae valde suspectum sit, et Lullii tempora totumque iter Anglicanum cum rationibus chronologicis non cohaereant, quod fuisse demonſtrauit LVCA S WADDINGVS; ^c aurea vero moneta illa, quae rosatus nobilis vocari solet, et ex hoc auro obryzo cufa dicitur, post Lullii demum tempora edi coeperit: reliquae vero rationes Borrichii solum eorum rumusculum supponant, quorum interest, haec vera esse. Vnde non inuiti eorum subscribimus sententiae, qui totam narratiunculam explodunt, et inter fabulas medii aevi referunt, ipsam quoque eius peritiam artis chemicae negantes, inter quos Waddingus, vt famae Lullii consulat, contendit, totam illam librorum chemicorum farraginem, quae Raymundo Lullio tribui solet, Raymundo Neophyto deberi, Lulliumque adeo istis nugis non desipuisse, vt in scriptis potius genuinis false Alchemistarum stultitiam derideat. Quae omnia operose excutere, nostri instituti non est, et ad specialem historiam artis chemicae qualem haecenus desideramus, pertinet, infra tamen adhuc quaedam de ea re dicemus. Tandem relicta anno clōCCCXIV vxore, tertium Franciscanorum ordinem suscepit, vehementique martyrii desiderio aestuans in Africam denuo traiecit, Saracenos ad fidem Christianam perduciturus. Quae res pessime illi cecidit: Tuneti enim, vel quod alii volunt, Bugiae carceri mancipatus et exquisitissimis cruciatibus affectus est. Semianimis manibus tortorum a Genuensibus mercatoribus ereptus et in nauem delatus in conspectu patriae spiritum reddidit, anno clōCCCXV. Tum cadauer exanime Maioricam delatum magnoque propter martyrium cultu honoratum,

B 3

^z) IMPERIALIS in Museo Hist. p. 13. ROB. CONSTANTIN. Nomenclat. Med. BORRICHIVS l. c. et quos laudat.

^a) WHARTON loc. cit. qui tamen fidem rei denegat.

^b) loc. cit.

^c) loc. cit.

ratum est, sancteque habita eius memoria a Maioricenſibus: quemadmodum etiam eruditionis opinio Academiae Lullianae originem dedit, magnis ornatae priuilegiis regum Hispaniae, Alphonſi primi, Ferdinandi catholici, Caroli V. Philippi II. Philippi III. et Caroli II. Inexpugnabilem hominis diligentiam pectusque inexhaustum laboribus produnt tum plurima, quae vagabundus ſuſcepit itinera, tum magna librorum multitudo, quos ex parte, non tamen omnes recensent HENR. WHARTONVS ^d NICOLAUS ANTONIVS ^e, LVCAS WADDINGVS ^f, et qui chemici argumenti ei tribuuntur ABR. MERCKLINVS ^g. Quidam CCCC. numero fuiſſe perhibent ^h, alii ad quatuor millia extendunt. Non tacendum tamen ſuſpicari nonnullos ⁱ, pleraque ſcripta, quae eius nomen prae ſe ferunt, ob viri celeberrimi ſamam a Carolo Bouillo, Iacobo Fabro et Henrico Cornelio Agrippa illi fuiſſe ſuppoſita, certe multa alium parentem agnoſcere, vix negari poſſe videtur. Facile ex hac breui vitae Lullianae historia intelligi poſteſt, fuiſſe hominis huius characterem proſus ſingularem, paradoxum, mixtumque, vnde mirum non eſt, in tam contrarias de eo ſententias viros doctos fuiſſe delapſos ^k. Quibusdam enim admirandi ingenii homo vir beatus et tantum non ſanctus, martyrioque venerabilis audiit, eiusque eruditio et imprimis acumen philoſophicum maximorum virorum ingenio praelatum eſt. Vnde non ſuo tantum tempore doctor illuminatiſſimus appellatus eſt, ſed ad noſtra vſque tempora inuenti quoque ſunt, qui Lullium Carteſio aliisque ſummis viris praepoſuerent ^l, totuſque in eo eſt LVC. WADDINGVS, vt pietatem, zelum, doctrinam eius depraedicaret, et in beatorum albo reponat. Alii vero contraria omnia de eo iudicantes, abiecte ſatis de Lullio ſentiunt, in quibus BZOVIVS ^m haereticis, nugiuendulis, hiſtrionibus, circumforaneis eum aggregat, damnatoſque ab eccleſia errores eius fuiſſe monet ⁿ: notumque illud poetae ^o:

*Qui Lulli lapidem quaerit, quem quaerere nulli
Proſuit, haud Lullus, ſed mihi nullus erit.*

Nobis, ſi quid decernendum, laudandum quidem videtur Lullii ingenium capax, amplum, igneum, nec eruditione ſui temporis deſtitutum, quamuis eam ſero acquiſiuiſſet, ſic vt eminere inter viros doctos potuiſſet, ſi iudi-

d) ad Caue. loc. cit.
e) Bibl. Hiſp. vet. T. II. p. 84.
f) Loc. c. p. 296. noua editio a multis iam annis promiſſa a V. C. IOANNE BUCHLEFIO, vid. Mem. de Trevoux 1722. p. 2023.
g) Loc. cit. add. BORRICHIVS in conſpectu ſcriptorum chemicorum §. 23. ſqq.
h) WADDINGVS loc. cit.
i) Vid. LINDENIVS et MERCKLINVS loc. cit.
k) Iudicia eruditorum de Lullio vid. apud THOM. POPE-BLOUNT. Cenſ. cel. Auct. p. 420. et MORHOZIVM loc. cit.

l) Id de comite Ioerger, reſert LEIBNITIVS Epiſt. ad Remundum, Recueil de div. pieces T. II. p. 163.
m) In Annal. ad annos citatos.
n) Factum id a Gregorio XI. deſerente errores eius quingentos Nicolao Eymérico, vid. QVETIF de Script. Domin. T. I. p. 714. IO. MARIANA L. XV. c. 4. MIRAEVS Auct. c. 395. p. 71. NAT. ALEXANDER H. E. T. VII. p. 115. edit. fol.
o) LANZIVS Conſult. p. 377.

iudicii vis accessisset fatis magna, subactusque doctrina animus modum statuere imaginationi extra orbitam haud raro vaganti nouisset. Verum magnam iudicii inopiam atque paupertatem quandam Lullium pressisse et tota vitae eius vagae historia testis est, et scripta eius genuina loquuntur, et inepta martyrii affectatio prodit; immo ipsa ars Lulliana tantopere multis depraedicata sobrie sentientibus demonstrat: quare non improbandi sunt, qui ingenium ei phantasticum tribuunt, quod foecundissimae legibusque solutae imaginationis ardore eruditioni eius obfuit, ex quo euenit, ut multa scriberet et ageret, quae stulti potius, quam sapientis esse, videbantur. Ex quo facile iudicari potest, quem locum inter philosophos tueatur, quem ei vindicare videntur et ars chemica, mutandorum metallorum si fabula vera, perita, et ars illa magna, quae ab eo Lulliana appellari solet, neutra tamen talis est, ut philosphi magni characterem ex ea tueri queat.

§. V. Et artis quidem chemicae, vel potius metallorum transmutandorum peritiam physicam Lullium habuisse, partim ex inuentione vini adusti, quam ei tribuunt, partim ex adducto supra exemplo parati ingentis acervi auri ex viliori metallo, partim ex lapide philosophico, quem possedisse dicitur, exque medicina vniuersali, qua aetatem ad CXLV annos prorogauerit, probare contendunt, qui huic arti ex Lullii exemplo praesidium quaerunt. Quibus quid responderi debeat, ex supra dictis iam notum esse potest. Quaecunque enim ei tribuuntur chemica, incertissimum est, annon ad Raymundum de Terraga pertineant, vel ab otiosis hominibus Lulliano nomini sint supposita? cum reuera eiusmodi notitiam chemicam habuisse Lullium, rationibus, quae id euincant, idoneis nondum demonstrauerint, quibus ista placet opinio. Quibus vero difficultatibus prematur traditio de mutato metallo in Britannia, supra iam diximus, quae hoc loco repetenda non sunt. Nec sufficit, quod facit BORRICHIVS, colorem ex male cohaerentibus quibusdam narratiunculis fabulae quaerere, sed qui ista probare satagit, eum testes fide dignos et coaeuos fraudisque et credulitatis non suspectos de tam insolita et incredibili re producere oportet, quales non esse Robertum Constantinum, Zwingerum, Dickinsonum, ipse forte concefferit, qui ad eos prouocat Borrichius. Illud sane omnem rationum phalangem euertit, quod ipse scripserit: *Elementatiua habet veras conditiones, ut una species se non transmutet in aliam, et in isto passu Alkymistae dolent, et habent occasionem flendi; et alio loco: orbis docet aurum chymicum non esse nisi apparenter aurum.* Vidit Borrichius vim horum verborum, ad euertendam omnem, quae Lullio tribuitur, alchemiae peritiam necessario facientium, quam cum negare non posset,

Lullius an chemicus?

p) MOSHEM. Hist. Chriff. sec. XIV. P. I. c. 1. §. 5. p. 777.

q) CONRING. spud POPE-BLOUNT. loc. cit.

r) Vid. NAT. ALEXANDER loc. cit. dictus est

Neophytus, quia ex Hebraeorum Rabino Christianus factus est.

s) loc. cit.

t) Art. magnae P. VIII, S. II. c. 52. p. 453. edit. Argent.

posset, cauillatione quadam vsus est, cauillando*: *Lullium non nisi post editos libros quam plurimos, non nisi ultimis vitae annis ad magisteria chemicarum intima penetrasse, ab Arnolde Villanouano rectoria ipsa aurologia edoctum. Nec scripsisse aliud, quam quod sano intellectum sensu nullus chemicorum inficias iturus sit: nempe species metallorum vere transmutari non posse, nisi in primam prius reducantur materiam; aurum vero chemicum mentiri, valere tantum de adulterinis pseudochemicorum fraudibus.* Quae tam docto viro hypotheseos gratia ita disputanti non excidisse optamus, adeo futilia sunt, et ad verba Lullii plane non quadrant. Ea enim clarissime docent, mentem Lullii eam esse, elementatiuorum eam prorsus naturam esse, vt mutari nequeant*, idque intelligendum esse de mutationibus, quas Alchemistae iactant, quos ideo friuole agentes frustra in re impossibili operam perdentes dolere plorareque iubet. Qui itaque in eo potissimum puluerem et carbones perdunt, vt metalla prius in materiam primam redigant, eos ob naturam et conditionem elementatiui frustra agere Lullius pronuntiat, adeoque in altero quoque loco de omni chemicorum conatu aurum producendi ex viliori metallo, necessario intelligendus est. Id quod omnes cauillationes Borrichii vno ictu posternit. Senem vero Lullium ab Arnolde Villanouano hanc artem didicisse, idoneis prius testibus, quibus destituitur vir doctus, probandum est, incertumque demonstrat per multo incertius, sapitque fabulam huius furfuris hominum, qui vt auro viros potentes emungant, magnorum virorum nomina inanissimae arti praetendunt. Ex his vero corrui quoque fabula de lapide philosophico, et medicina vniuersali, aetateque Lullii prorsus insolita. Eum enim aetatis anno octogesimo obisse, ex supra dictis constat.

*Ars magna
Lullii.*

§. VI. Meliori iure inter philosophos summum locum meruisse videri possit Lullius, si multos viros doctos audiamus†, quibus arte ista noua, humanum ingenium ad vniuersalissimas notiones earumque combinationem, et eius artificio ad inuentionem et amplificationem cuiuscunque generis veritatum omnium perduxisse, et instrumentum exhibuisse visus est, quo compendiaria via ad summam ei eruditionem exiguo tempore grassari liceat. Qua de re inuidenda prorsus elogia artis huius fautores ei tribuunt, exemplisque probare contendunt, viros quosdam magnos incredibili temporis breuitate eius ope ad summum doctrinae fastigium pertigisse. Vnde non nemo‡: *Tanta est Lullianae artis vis, tanta efficacia, vt hac vna instructus reliquas haud difficili labore comparare, hoc efficere queat, vt alios sui in admirationem traducat, et tanquam albae, quod aiunt,*

u) De mirabilibus orbis.

x) Ratio est, quia elementatiua secundum Lullium principia naturalia simplicia, comprehendunt, quae mutari nequeunt. Vid. l. c. p. 23.

y) Consulendus hic imprimis MORHOF. l. c. et quos laudat. Inter eos praecipue notandus

IO. HENR. ALSTEDIUS, cui debemus elauem artis Lullianae et verae Logicae. Arg. 1609. 8.

z) Qui dedicationem operibus LULLII ad artem vniuersalem spectantibus, cum Comm. AGRIPPAE et IORDANI BRUNI Arg. 1598. 8. editis praefixit.

aiunt, gallinae filius in omnium ore versetur. Testantur hoc tituli cum primis literarii a regibus potissimum ob hanc ipsam Raymundo Lullio exhibiti: tantae enim fuisse aequo auctoritatis atque existimationis legitur, ut iustissimi Arragonum reges eum in privilegiis eidem concessis, magnum in philosophia magistrum et mirandarum artium, et scientiarum auctorem nominarint. Planum id ipsum faciunt variis in nationibus variis: in Italia Petrus Daguinus, Mediatius et Iacobus Ianuarius; in Hispania Ferdinandus Corduba, Petrus Iacobus Faber Stapulensis, et Carolus Bouillus in Gallia; in Germania Andreas, Petrus, Iacobus, fratres germani, natione Frisones, cognomine Canterii, alibi alii: qui omnes vel exiguo temporis spatio, etiam in constanti aut decrepita constituti aetate a literis alias alieni prorsus, vel etiam in pueritia et iuuenilibus annis huic arti Lullianae vnice cum incumberent, in stuporem quasi, non dicam admirationem alios deduxerunt. Addi his potest apud Maioricenses et Barcinonenses auctoritate regia loco Aristotelis Lullianam artem introductam, egregia regum Hispaniae privilegia meruisse, ut supra iam dictum^b. Tantaque Artis huius multos cepit admiratio, ut magni quoque viri eam vehementer commendarent, suisque illustrarent commentariis, inter quos HENRICVM CORNELIVM AGRIPPAM^c et IORDANVM BRVNVNVM NOLANVM^d ideo nominamus, quod ingenii *παράδοξος* celebritate commentis his famam conciliauerint: alios de hac arte meritos enumerat D. G. MORHOFIVS^e, quem exscribere hoc loco non licet. Neque tamen eruditos omnes Artis subobscurae et magno hiatu nihil dignum praestantis splendor ita occaecavit, ut magnificum crederent, quod intelligi difficulter potest; sed perpexerunt probe magna et acuta ingenia, plus ostentationis inesse arti huic, quam doctrinae. Recteque, nisi fallimur, carpunt, quod mera aenigmata offerat, nocte quasi atra cincta, tenebrisque obruta, quae si dispellantur, pro thesauris inueniantur carbones. Non negat hoc MORHOFIVS^f, licet pretium isti arti statuerit haud exiguum, fassus, *tantis nebulis omnem illam Artem, quatenus ex Lullio deducitur, inuoluere eius magistros, ut nec Oedipus ipse coniectando assequi possit*. Id quod diffiteri non potuit, quem alterum ingenio Lullium recte vocaueris, Brunus Nolanus, cuius de occulta hac arte verba excerpfit MORHOFIVS^g, quem vide. Vbi vero tenebrae dispelluntur, parum viri oculati inueniunt, quod pretium mereatur, cum, quaecumque philosophantium obiciuntur ingeniis, merum imaginationis emotae lusum, exhibeant, quae vbi allegoriis infan-

a) Conf. HORNIVS Hist. phil. L. VI. c. 10. p. 318. MORHOF. l. c. p. 369.

b) MARIANA l. c. MIRAEVS l. c.

c) Debetus ei Comm. in artem breuem R. Lullii, l. c. p. 810. seqq.

d) Scripsit is et Specierum Scrutinium, et Lampada combinatoriam, ib. p. 685. 199.

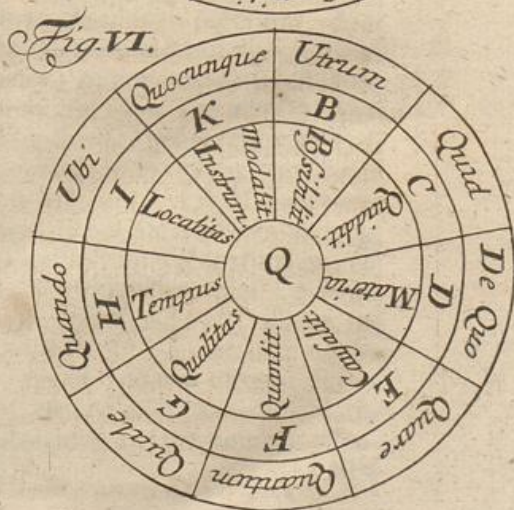
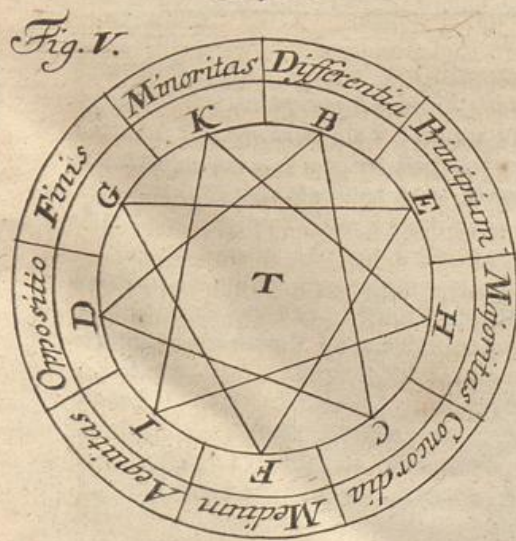
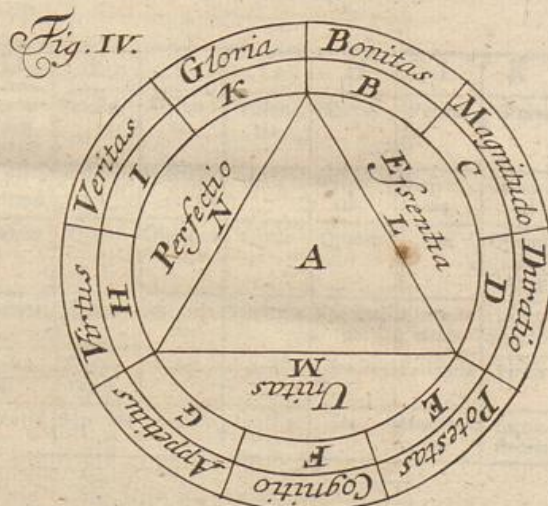
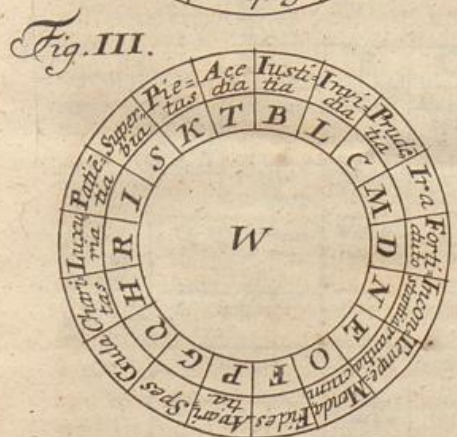
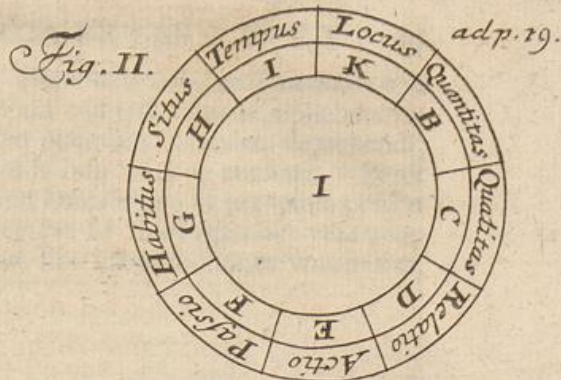
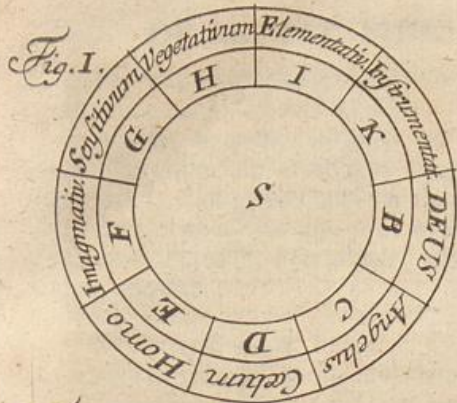
e) loc. cit. Inuidendis is Lullium in dedicatio-

ne ornat elogiis. Idem praefat in dedicatione Agrippa, qui tamen more suo de Van. Scient. hanc artem ad pompam ingenii et ostentationem, eruditionis potius, quam ad comparandam doctrinam valere, ac longe plus habere audaciae, quam efficaciae pronunciat.

f) loc. cit. p. 369.

ff) Ibid.

nis, (qui praecipue mos Bruni fuit, hominis imaginationis oestro furentis) vestiuntur, magnificum quid promittunt, nudata his vestibus nihil nisi externas quasdam notionum relationes et combinationes vniuersalissimas porrigunt, leuem scilicet mercem, et ad ipsam rerum naturam attentorum labore et meditatione indignam. Vnde acutissimi VERVLAMII ^{et} sententia: *Nonnulli viri magis tumidi, quam docti insudarunt circa methodum quandam, legitimae methodi nomine haud dignam, cum potius sit methodus imposturae, quae tamen quibusdam ardelionibus acceptissima procul dubio fuerit. Haec methodus ita scientiae alicuius guttulas aspergit, vt quis sciolus specie nonnulla eruditionis ad ostentationem possit abuti. Talis fuit ars Lullii, talis typocosmia a nonnullis exarata, quae nihil aliud fuerunt, quam vocabulorum artis cuiusue massa, et aceruus, ad hoc, vt qui voces artis habent in promptu, etiam artes ipsas perdidicisse existimentur.* Non poterit de re ipsa iudicare, et de dissidentibus inter se virorum eruditorum de hac Arte opinionibus sanum formare iudicium, nisi quis ipsa Artis huius discat principia, et in quo illius mysteria sita sint, intelligat. Ast hoc laboris ingrati et inutilis prorsus opus est. Vnde lectoris quoque patientia abuti, et quos fumos Lullius vendiderit, hic prolixè exponere, nefas esse putamus. Enarrabimus tamen paucis, quae summa rei sit, ne inuidisse in ipso historiae reformatae philosophiae vestibulo curioso Lectori diuitias videamur, quibus tot viri magni pretium statuerunt haud infimum. Nempe non ad ratiocinandi artem haec scientia pertinet, sed ad differendi, neque ad iuuandum iudicium, sed firmandam memoriam, et regendam in certa quadam via imaginationem. Quamuis enim ad rationalem philosophiam plerique eam sectatores retulerint, et ideo more suo *Logicam venatoriam*, quae mediocri terminorum artificium et inuentionem ista arte duce perquirat, instituerit BRUNNVS, nihil tamen agunt aliud, qui ista nobis pro thesauris vendunt, quam vt generales illas relationum et combinationum classes, genera modosque ad logicas regulas *énovras, ánovras* adplicent, mirisque et ineptis prorsus allegoriis vestiant. Pari enim ratione ad alias quoque scientias Ars illa adhiberi potest, et ad ipsa sacra theologiae capita ipse adhibuit Lullius. Ex quo intelligitur, Artis huius vsum plane nullum esse iis, qui disciplinarum, de quibus tractare volunt, praecepta non tenent, et ad meras vtilitigationes redire omnia, nisi ex domesticis scientiarum fontibus instruantur. Id quod ex generali artis huius typo intelligitur, cuius summa est, terminos generalissimos scientiarum omnium, maxime, logicae, metaphysicae, ethicae et theologiae ex locis propriis sublatis in commune quasi Artis huius vniuersalis horreum congerere, eorumque nexum, combinationem, relationes, respectusque per qualitatam, modorum, praedicatorum, similitudinum, contrariorum, affectionumque reliquarum considerationes definire, vt inde nouae exoriantur deteganturque

que ideae, et amplificentur scientiae. Hunc in finem, imaginationis ope in subsidium aduocata, certas quasdam cameras areasue alphabeticas construit, in quibus caue, putes nexum quendam naturalem deprehendi, cuncta enim solo arbitrario imaginationis lusu inter se constant. Poni itaque Lullius primo quidem alphabetum huius artis, vt per ipsum possint fieri figurae miserique principia et regulae ad inuestigandam veritatem. Illud ab A. ad K. extenditur, affixasque sibi habet notiones vniuersales, hoc modo:

		A	B	C	D	E	F	G	H	I	K
Alphabe- rum seu principia Artis ma- gnae sunt aut	Prædi- cata	Abſoluta	Bonitas	Magni- tudo	Aeterni- tas seu Duratio	Potestas	Sapien- tia	Volun- tas	Virtus	Veritas	Gloria
		T Relati- ſ. Reſpectus	Differen- tia	Concor- dantia	Contr- rietas	Principi- um	Medium	Finis	Maiori- tas	Aequali- tas	Minori- tas
	Q	Quæſtiones	Vtrum	Quid	De quo	Quare	Quantum	Quale	Quando	Vbi	Quomo- do Cum quo
	S.	Subiecta	Deus	Angelus	Coelum	Homo	Imagina- tio	Senſitiua	Vegetati- ua	Elemen- tatiua	Inſtru- mentatiua
	V.	Virtutes	Iuſtitia	Pruden- tia	Fortitu- do	Tempe- rantia	Fides	Spes	Charitas	Patientia	Pietas
V.	Vitia	Auaritia	Gula	Luxuria	Superbia	Acedia	Inuidia	Ira	Mendaci- um	Incon- ſtantia	

His ſuppoſitis quinque potiffimum figuras circuloſue conſtituit, duos ſubiectorum, duos prædicatorum, vnumque, qui clauſes eorum complectitur. Circulus ſubiectorum eſt vel minor vel maior; minor immobilis eſt, ſubſtantiasque exhibet nouem claſſibus comprehenſas, vid. Tab adiecta Fig. I. His enim nouem claſſibus quodcunque ſubiectorum genus comprehendi Ars hæc ſtatuit. Cum autem inter elementatiuum et instrumentatiuum diſtinguendum ſit, eo quod elementatiuum eſt, quod ſolum habet eſſe ſubſtantiale; instrumentatiuum autem, quod habet ſuum eſſe in alio, vt in principali ſubiecto; hinc huius iterum reſpectum vel naturalem vel moralem eſſe definit. Et naturaliter quidem nouem prædicamenta accidentis conſtituit, quibus alter ſubiectorum circulus, qui mobilis eſt, illique inhaeret, conſcitur, vt Fig. II. expreſſum. Moraliter autem illud conſideratum accidentia moralia complectitur, nempe nouem virtutes et nouem vitia, vt ex Fig. III. diſci poteſt. Hac ratione ex Alphabeto illo Cabaliſtico artis magnae deſumtis circulis ſubiectorum plane omnium eſſentias,

tias, qualitates, affectiones et relationes comprehendi posse Lulliana Ars statuit, quae proprias ita subiecto cuius sedes se destinasse somniat, facile in quocunque argumenti genere inueniendas. Praedicatorum similis apud Lullium est ratio. Illa enim vel absoluta vel relatiua sunt: et ista quidem tribus tantum capitibus comprehenduntur, essentia, vnitatem et perfectionem, quae tamen triangulari distributione in nouem iterum classes dispescuntur, vt ex Fig. IV intelligitur. Ex connexionem vel combinationem autem subiectorum cum praedicatis mediantibus his circulis exoriuntur propositiones et axiomata, quibus has auctor artis regulas constituit: talia esse praedicata, qualia permittuntur a suis subiectis: verbaque intelligenda esse, secundum substratam materiam. Hos vero terminos praedicatorum in tota latitudine sua accipiendos esse, res ipsa loquitur, vnde termini quoque cognati et repugnantes sub iis comprehenduntur, quorum indices huius artis auctores construere solent. Vt taceamus formas praedicatorum, ideo a Lullio excogitatas, vt modificationes praedicatorum, per quas conditionatur subiectum, id est, amplificationem eorum ostenderet. Circulus praedicatorum respectiuorum nouem quoque classes exhibet Fig. V delineatas, quae ad triplicem rem quandam exhibendi viam definitionem, diuisionem et collectionem respiciunt, vnde triplex illa triangularis figura, respectusque exurgit. His tandem adiicitur circulus compositus ex quaestionum formis, et responsionum regulis, quae clausis inuentionis est, eo quod nexum subiecti et praedicati indicat; hic nouem quoque classibus nouem quaestiones complexis instruitur, vt ex Fig. VI discitur, eaque quaestiones ad circulos subiectorum et praedicatorum ita adplicantur, vt inde axiomata, definitiones et collectiones eliciantur. Quae omnia fundamenti loco posita fertilissimum imaginationi campum exhibent, prolixas terminorum vniuersalium combinationes excogitandi, quas longa serie, et difficilibus figurarum et gryphorum similitudinibus explicant, qui his mysteriis enucleandis infudarunt. Quae tamen omnia hoc loco enarrari nec possunt nec debent, facileque apud ipsos auctores, et ALSTEDIVM^b praecipue, qui satis luculentus est, inueniri possunt, vt alios taceamus. Facile vero ex breui hac fundamentorum Artis Lullianae delineatione intelliget Lector, qui naso non caret, aut inanem esse omnem hanc Artem fumosque illos vendere, qui magnifica de ea promittunt, aut supponere eam, artium et scientiarum fundamenta, axiomata atque regulas ipsamque rerum naturam iam notam esse, qualem qui habet eruditionis perfectionem, carere illa Arte facile potest. Neque vero ex ipsa rerum indole, eiusque cum rebus aliis combinatione has regulas deducit, sed solo arbitrario imaginationis lusu vsa, dum quaedam nobis notionum vniuersalium repositoria exhibet, focum adaptat cothurno, et nec iudicium iuuat, nec veri a falso discrimen ostendit, sed si modo

^b) Loc. cit. Ipsa enim Lullii Ars magna, edita Argent. 1598. 8. spisso volumine insuperabili laborat obscuritate, et sine taedio legi non potest.

Agrippae Brunique commentarii autem difficiles nugae exhibent Siculasque gerras.

vfum habet, iis, qui scientiarum praefidiis instructi iam sunt, indicis aliquis generalis nec accurate nec plenarie satis confecti instar est, vt subeant facilius memoriam generales illae subiectorum, praedicatorum et relationum notiones atque termini. Vnde non plane negamus, quod post LEIBNITIVM¹ contendit quoque MORHOEIVS², ad artem ex tempore differendi haec mysteria aliquid conferre, sed haec potius Quirino Kuhlmanno, qui ingens Lullianis inuentionibus pretium statuit³, similibusque ἐπιθεωρηματικῶν vfum praestare possunt, quam sobrie philosophantibus et ratiocinantibus. Quisquis enim ipsa Artis huius fundamenta considerat, palpabit, nec adaequatam ea notionum generalissimarum distributionem comprehendere, nec talia afferre, de quibus veritatem sitientes solliciti esse debent, qui non ad ideas generales, sed speciales, proprias et domesticas respicere solent. Tacemus, eos, qui viuido imaginationis splendore destituti sunt, confundi magis obscuris Artis huius symbolis, quam iuari; qui vero hac ingenii dote non priuantur, sine ea facile in nexum et combinationem subiectorum et praedicatorum atque relationum penetrare posse; sic vt idem prorsus et meliori quoque iure de his Lullii mysteriis pronunciari possit, quod de topicis prudenter iudicauit auctor *Artis cogitandi*⁴. Plura addere de re exigui, si verum dicendum, momenti, opus haud est.

§. VII. Volutauit se Lullius in Scholasticorum coeno, vnde comitorem, quam ea tempora patiebantur, foetum producere non potuit, et pleni sunt barbarie medii aevi eius libri. Mirum itaque non est, parum placuisse Lullium ingenii elegantius quid spirantibus, quae iucundiora et humanitati magis apta exoptabant. His duces se praebuit DANTE ALIGERIVS, natus Florentiae anno M CCLXV, quem primum restituae elegantioris literaturae parentem, et susceptarum, quae in exilio oberrabant, Musarum Platonicarum tutorem recte dixeris. Non enarrabimus viri omnium primi, qui de literis humanioribus, et eloquentia imprimis atque poesi tum Hetrusco tum Latino sermone meruerit, vitam, a LEONARDO BRUNO ARETINO, CHRISTOPHORO LANDINO, CRESCIMBINO⁵, IO. PAPHYRIO MASSONO⁶ aliisque⁷ expositam, quam alibi quoque⁸ ὡς ἐν συνόψει retulimus, nec de eius meritis, virtutibus et vitiis, quibus et in vita, et in scientiis, maxime celebratissimo dramate satyrico *de coelo, purgatorio et inferno* illustre nomen meruit, differemus: haec enim alterius loci sunt, et a viris doctis passim⁹ accurate excussa, sed id tamen hoc loco moneri institutum praefens postulat,

*Elegantioris
literaturae et
philosophiae
primus re-
staurator
Dante Alig-
gerius.*

C 3 lat,

i) De Art. combin. p. 33. et Recueil des pieces de la Phil. T. II. p. 164.

k) Loc. cit.

l) Apud EVNDEM loc. cit.

m) P. III. c. 17. p. m. 420.

n) Hist. poës. Ital. p. 90. et 288. seqq.

o) T. II. Elog. p. 15 199.

o) Leonardi Bruni vitam Dantis edidit FRANC. REDI 1672. 12.

p) In Germanico Hist. philos. opere T. V. p. 1364 seqq.

q) Vid. BULLART. Acad. des sciences T. II. p. 307. BAYLE Dict. T. II. Art. Dante p. 243.

IVLIUS NIGER Hist. Script. Florentin. p. 143.

lat, Dantem non modo elegantioribus literis, in iuuentute excultum fuisse, sed ex veterum quoque lectione subactum in philosophia iudicium retulisse. Quae causa fuit, cur TRITHEMIO^r visus sit *philosophus et poeta nulli sua aetate inferior, ingenio sublimis et clarus eloquio, disputator omnium acutissimus*. Cuius eruditionis philosophicae specimen haud vulgaria laudato dramati inseruit, quam *triplicem comediam Platonicae eruditionis lumine perillustrem esse*, iudicauit PAVLVS IOVIVS^s. Auctor quoque est BOCCATIUS^t, quem sequuntur PAPVRIVS MASSONVS^u, IS. BVLLARTIVS^v et GABR. NAVDAEVS^w, cuium inuidia exulem ad Parisienses abiisse, ibique physicis et theologiacis studiis deditum acerrime cum aliis conflixisse. Ita vero Boccatus: *Fuit inter ciues suos egregia nobilitate verendus, et quantumcunque tenues essent illi substantiae, et a cura familiari, et postremo a longo exilio angeretur, semper tamen physicis et theologiacis imbutus vacavit studiis, et adhuc Iulia fatetur Parisius, in eadem saepissime aduersus quoscumque dimicauisse*. Id quod ad iuueniles quidem annos magis, quam ad exilii tempus pertinere facile concedi potest P. BAYLE^x, qui de iis hoc Dantis annis intelligit, quibus sub Bruneto Latino^y physicam et mathesin Parisiis didicit; verba enim Boccatii aliud non euincunt: illud autem ex iis verbis manifestum est, Dantem in mysteriis philosophiae fuisse versatissimum, tempusque iis in exilio quoque triuisse. Ille autem cum nouum emendandi sensus literarii exemplum suis esset, ciuesque primus quasi ex squalore barbariei, quae tum longe lateque regnabat, ad humanitatis studia reuocasset, miscendo iis philosophiam, non illam ineptam et strigofam, quae tum in scholis personabat, sed amoenam et nitidiori habitu se commendantem, recte inter reformatores philosophiae refertur, quamuis pauca in ipsa philosophia praestitisset. Valuisse tamen aliquid in argumento philosophico ferioque *Quaestio eius de natura duorum elementorum aquae et terrae*^z fati prodit.

Franciscus
Petraecha.

§. VIII. Ex Dantis schola illustre Italiae fidus, FRANCISCVS PETRARCHA prodiit, cuius potissimum eruditionis radii tenebras seculi XIV dispulerunt, et diem literis atque elegantiori philosophandi rationi reddiderunt. Eum inter philosophos huius aetatis referendum esse, vel vnus TRITHEMII^r testimonium euincit, cui Petrarca audit *philosophus, rhetor et poeta celeberrimus; qui humaniores disciplinas post longa silentia mortuas ab inferis reuocauit ad superos, non minus sancta conuersatione, quam scientia clarus emicuit*. Cui iudicio longe verissimo fuc-

r) Cat. S. E. c. 546. p. 131.

s) Elog. c. 4. p. 19. conferenda erudita praefatio nouae dramatis huius editioni a. Cel. 10. AST. Vol. 1. 1720. curatae praemissa.

t) De Genealog. Deor. L. XV. c. 6.

u) loc. cit.

x) loc. cit.

y) Aed. ad Histor. Ludou. XI. p. 175. 176.

z) loc. cit. not. K. p. 246.

a) De hoc Dantis et Guid. Caualcantis praecceptore qui in patria Florentiae obiit 1295. libroque de Vitiis et virtutibus, et Compendio ethices Aristotelis inclaruit vid. IVL. NIGER de Script. Flor. p. 112. MICH. POCCHIANTIVS de Script. Flor. p. 33. 44. BAYLE loc. cit. p. 246.

b) Vid. FABRIC. Bibl. Lat. Med. T. II. p. 39.

c) De S. E. c. 622. p. 147 seqq.

fuccinit quicquid literarum elegantiam nouit et amat, vt ex censuris celeberrimorum virorum a THOMA POPE-BLOUNTIO ^d et MARTINO HANCKIO ^e collectis, disci potest, quibus, si id ageretur, ingens addi posset aceruus. Quamquam feuerum Petrarchae censorem nuper egit doctissimus NICERONIVS ^f, cuius tamen acerbitate non mouebitur, quisquis cogitauerit, eos quoque heroës esse, qui glaciem frangere, aude-
reque aliquid magni sustinent, quamuis omne punctum non ferant. De vita viri summi prolixam heic loci commentationem annectere, esset extra oleas vagari; solet ea ab iis commemorari, qui humaniorum disciplinarum historiam exponunt, qui adeundi nominati a praestantissimo FABRICIO ^g, aut videndi, qui ex instituto vitam celeberrimi literarum restauratoris descripserunt, HIERONYMVS SQVARZAFICHVS ^h, ANDREAS SCHROEDERN, aliique. Ipse de se studiisque suis passim in epistolis ⁱ quaedam memorauit, addidere multa interpretes Italicorum eius poematum ^k, historiaeque literariae scriptores, qui cum in omnium manibus sint, facile consuli possunt; succinetam quoque de eius vita historiam nos alibi ^l exhibuimus. Nobis hoc loco notasse sufficit, exortum esse bonis literis hoc fidus Aretii parentibus Florentinis anno clo CCCIV, inque adolescentia humanitatis logicaeque praeceptis imbutum Dantem Aligerium tandem praeceptorem fuisse nactum, quo duce sterquilinum scholasticae eruditionis contemnere, et elegantiore litteraturam diligere didicit: conuersum deinde ad legum studium, cum barbaries, quae istam quoque scientiam eo tempore obsidebat, infensum illud elegantissimo ingenio reddidisset, inuito licet parente ad eloquentiae, poëseos et historiae culturam felicissimis conatibus animum applicuisse. In itinere porro Gallico et Italico hanc praestantissimarum scientiarum curam non deposuisse, poëticae imprimis facultatis praestantia adeo insignem, vt in Capitolio Romano a gubernatoribus vrbs hedera, myrto, et laurea poëtica solennitate publica et illustri condecorari meruerit. Post varias vero fortunae et commorationis vicissitudines et secessum praecipue Gallicum in valle amoena, quam Clausam vocant, postquam benevolentiam summorum principum expertus fuisset anno clo CCLXXIV rebus humanis ereptum esse, relicta summae eruditionis et cordatae quoque pietatis fama apud posteros. Huic potissimum restitutam ciuitatem debet fermo Latinus hunc parentem genuinum agnoscit poësis Italica: hunc historia habuit promumcondum felicissimum, hunc mores seculi corrupti viderunt censorem imperterritum, quae omnia, vt illi immortalem pepererunt gloriam, ita suis quaeque lo-

d) Cens. Celebr. Auctor. p. 432.
e) De Roman. rer. scriptoribus P. II. c. 42. p. 194.
f) Memoires T. XXVIII. p. 366 seqq.
g) Bibl. Lat. Mediae T. V. p. 675 seqq.
h) Saepius praefixam Petrarchae operibus separatim vulgavit Io. HENR. ACKERVS Rudolstadtii 1711. 8.

i) Epist. Sen. L. XVIII. L. XV. Ep. 5. XVI. 1.
L. I. Epistol. Carm. script.
k) Io. MAR. CRESCIMBINVS Hist. poëf. Ital. T. IX. p. 133 T. XV. p. 274 seq.
l) IOVIVS Elog. p. 12. N. C. PAPADOPOLI Hist. Gymnas. Pataui, T. I. p. 280.
*) In Germ. H. Ph. Op. T. V. p. 1568.

cis a viris doctis enarrata quaeri debent^m. Nobis in philosophiae refurgentis historia virum summum negligere non licet. Quamuis enim strigofam et barbaram Scholasticorum sui temporis philosophiam perofus, in quisquiliis logicis, et metaphysicis tempus non perdidisset vir maioribus et pulchrioribus ingenii monumentis condendis natus; moralem tamen philosophiae partem, iunctis philosophiae et eloquentiae viribus exposuit, et praestantissima morum praecepta, dulcissima verborum elegantia animis inculcauit. Testes eius rei damus libros eius morales, *de remediis utriusque fortunae, de vera sapientia, de contentu mundi, de republica optime administranda et de virtutibus et officio imperatoris, de obedientia et fide uxoria, de auaritia vitanda*, et qui primo loco ponendus est, *de sua ipsius et aliorum ignorantia*. Non hic arida ineptarum, et ad animum emendandum minime proficuarum disputationum deserta inueniuntur, sed horti florentissimi, elegantissimarum obseruationum ex omni literatura decerptarum floribus referti. Immo cum plurima quoque historica et poëtica pepererit foecundum Petrarchae ingenium, in illis quoque philosophiam non neglexit, et ab eius se praesidiis imparatum pectus non habuisse, ostendit, ut vel ex uno *rerum memorandarum* opere ad imitationem Valerii Maximi scripto intelligitur. Recte id intellexerunt discipuli eius, inter quos IOANNES BOCCACIVSⁿ ita de eo: *Homo est coelesti ingenio praeditus et perenni memoria ac etiam facundia admirabili, cui familiarissimae quarumcunque gentium historiae sunt, sensus fabularum notissimi, et breuiter, quicquid philosophiae sacro iacet in gremio, manifestum est*. Dignum vero obseruatione hoc loco est, Petrarcham, cuius exemplum alii innumeri secuti sunt, qui de restituendis literis meruerunt, historiae quoque veteris philosophiae fuisse peritissimum, eaque in reuocanda disciplina elegantiore pariter atque seueriore felicissime fuisse usum.

Discipuli Petrarchae.

§. IX. Ex Petrarchae officina, fauente diuina prouidentia plaudentibusque literis ingeniis aperta prodiit, quicquid fere inter restauratores elegantioris literaturae seculo XIV et XV referri solet. Tum enim barbarici bellum indici coeptum, tum postliminio receptae, quae hactenus in exilio oberrauerant Musae Atticae, tum Latino sermoni honor habitus, tum restituta eloquentia et poësis, et quod maximum beneficium merito reputari debet, tum ineptae philosophiae nuditas detegi coepta, et in ruborem dari. Intelliget ex his lector, non philosophos quidem nos hoc loco enarrare, sed literaturae elegantioris professores; adeoque eorum historiam alium locum aliosque commentarios poscere. Non tamen ficeo praetereundi pede sunt in hac nostra tractatione, eo quod non modo illis acceptum referri debet, quod tandem nugari, in philosophia quoque, intellectus humanus defierit: sed et fuerunt inter eos, qui philosophiam sobria magis ratione tetigerunt. Inter hos, qui Petrarcham ipsum audiuit, et

m) PORE-BLOYNT, p. 432. VOSSIVS de Hist. Lat. L. III. c. 1. p. 524. MART. HANCK. de Rom.

Rerum. Script. P. I. c. 42. p. 194 seqq. n) In praef. operis de Genealog. Deor.

et ad meliorem disciplinam formatus est, referendus est IOANNES BOCCACIUS Certaldi in Tuscia anno MCCCXIII natus, denatusque anno MCCCCLXXV, genere humilis, ingenio nobilissimus, liberalis doctrinae atque eloquentiae, quas a Petrarcha didicerat vindex strenuus, elegantiae Etrusci sermonis assertor summus ^o. Is Graecam linguam a Leontio Pylato Thessalonicensi, qui in gymnasio postea Florentino eam docuit, Latinam a Petrarcha didicit, cuius tamen in scribendo elegantiam Latinam non assecutus est. De quibus eius eruditionis speciminibus virorum doctorum iudicia post THOMAM POPE-BLOUNT ^p collegit PETRVS BAYLE ^q qui videndus, cum ad nostram ea rem non pertineant. Cum autem philosophiam non neglexerit, merito eius hoc loco facienda est memoria. Teste enim TRITHEMIO ^r fuit vir in secularibus literis omnium sui temporis facile doctissimus, et diuinarum scripturarum non ignarus, poëta, philosophus et astronomus ^s celeberrimus, ingenio subtilis et eloquio disertus. Specimen philosophicae cognitionis et historiae quoque veteris philosophiae dedit in libro *de Genealogia Deorum*, in quo fabularem Graecorum philosophiam referare conatus est. Quamuis enim in interpretandis fabulis saepe nimium frigidumque esse, forte non praeter rem, ei obiecerit LVDOV. VIVES ^t, recte tamen is ipse addit, *feliciter eum in isto labore fuisse versatum, quam illo erat seculo sperandum*. Neque tamen suo omnia haec arua arauit vitulo, sed PAULI DE PERVSIO libro *Collectionum* ^u, vsus est, ipso non dissentiente, vnde ab intentato plagii crimine recte eum absoluit PETRVS BAYLE ^v. Alias eius lucubrationes tum Latinas tum Etruscas, a vitae eius et historiae literariae enarratoribus, quos alibi nominauimus ^w, et imprimis a diligentissimo FABRICIO ^x enumeratas, hic, vbi alia agimus, praeterimus, nec de *centum nouellarum relationum* opere, quod *Decameri* inscripsit, quodque eius famam non nihil coinquinavit, aliquid addimus, lectorem ad P. BAYLE ^y dimittentes, qui iudicia eruditorum de hoc libro collegit. Boccaccio iungimus LEONARDVM BRVNVM, a patria ARETINVM dictum, et cum Petro Aretino, mordacissimo satyrico, vt a THOMA POPE-BLOUNT ^z factum, non confundendum. Is cum Graecam literaturam a Chrysolora didicisset, in liberali autem doctrina magnam duce Colucio Salutato industriam collocauisset, apud pontifices maximos sui temporis, tandemque Florentiae plurimum valuit, magnusque meritis

Ioannes Boccacius.

Leonardus Brunus Aretinus.

o) ERYTHRAEVS Pinacoth. III. p. 219.

p) p. 437 seqq.

q) Dict. T. I. Art. Boccace p. 582 seqq.

r) Cat. S. E. c. 647. p. 152.

s) Melius Geographum dixeris, ob librum de montibus, syluis, fontibus, lacubus, fluminibus, stagnis, paludibus et maribus.

t) De Trad. disciplinis L. III. p. m. 296.

u) TRITHEMIUS l. c. c. 634. p. 143. conf. FA-

Hist. philos. Tom. IV.

BRICIUS Bibl. Lat. Med. T. V. p. 644.

x) l. c. not. K. conf. VOSSIVS H. L. L. III. c.

l. p. 525.

y) In Hist. Phil. Germanice edita T. V. p. 1375.

z) Bibl. Lat. Med. T. I. p. 682 seqq.

a) l. c. not. L. Inde libri de tribus impossori-

bis auctor nonnullis perperam habitus, vid.

MONNOYE T. IV. Menag. p. 406. 414.

b) p. 453.

de Graecis et Latinis literis anno cōCCCCXLIV obiit, inter praestantissimos referendus, qui post foedam barbariei noctem lucem accenderunt melioribus literis. De quibus tamen eius meritis in rem humanitatis literariam illi adeundi sunt, qui res eius et scripta enarrarunt. Locum vero ideo in hac virorum doctorum, quos enarramus, serie exposcit, quia testibus TRITHEMIO^d, FLORIDO SABINO^e, et IAC. PHILIPPO BERGOMATE^f, in philosophia quoque non infeliciter versatus fuit. Quo praesidio ornatus et instructus ad vertenda Xenophontis, Platonis et Aristotelis scripta animum applicuit. Laudat praecipue id IOVIVS^g, quod *eius incomparabili beneficio, morales Aristotelis libros optima fide traductos legimus; quemadmodum commentarium quoque in libros Aristotelis oeconomicos, et Introductionem in eius moralia, Venetiis editam^h, reliquit.*

Angelus Politianus.

§. X. Medio seculo XV, anno cōCCCCCLIV, editus est ANGELVS CINVS, a patria Hetruriae oppido POLITIANVS dictus, vel hoc nomine nobis non tacendus, quod cum Pico et Ficino praesidio Mediceae domus nixis plurimum ad promouendam philosophiam veterem eruendosque pristinos eius sensus contulit. Vitae eius enarrationem post alios dedit WERNERVS IACOBVS CLAVSIVSⁱ, qui cum THOMA CRENIO^k aliisque multis fusc a nobis alio loco^l adductis est videndus. Memoriam autem in historia philosophica commendavit suam, quod Pico atque Ficino in reuocanda philosophia Platonica auctoritate domus Mediceae opitulatricem manum porrexit, et ad explananda felicius Aristotelis placita, Alexandri Aphrodisaei *solutionem super nonnullis dubitationibus physicis* ex Graeco traduxit, et vt Stoicae ethicae mysteria Latinis haecenus tantum non prorsus ignota vulgaret, Epicetii *Enchiridion* Latinum fecit: quam quoque operam praestitit Platonis *Charmidi de temperantia^m*. Ex quibus eius lucubrationibus luculento exemplo patet, doctissimorum virorum ea aetate industriam in eo potissimum fuisse versatam, vt veterem philosophiam postliminio reducerent, scripta philosophorum Graecorum suis notiori lingua legenda darent, sicque humanitatis studia cum philosophia iucundo vtilique labore iungerent: id quod veros nobis characteres virorum summorum refert, qui in hoc resurgentis literaturae diluculo de philosophia mereri coeperunt. Eadem aetas tulit HERMOLAVM BARBARVM, Francisci filium, in hoc quoque

Hermolaus Barbarus.

c) Vid. quos nominavimus l. c. p. 1377. add. Ivi. NIGER. de Script. Florent. p. 119. Giornali dei liter. d' Ital. T. IX. p. 201. FABRIC. l. c. T. I. p. 797 seqq.

d) De S. E. c. 784. p. 173.

e) Aduersus calumniatores Lib. L.

f) In Chron. Supplem. ad A. C. 1416.

g) Elog. c. 9.

h) 1550. Vitam Aristotelis nondum editam

scripsisse refert CAS. OVDINVS de S. E. T. III. p. 2386.

i) Magdeburg. 1718. 8.

k) Praef. ad Angeli Caninii Hellenismum p. 19. Animadu. Philolog. P. III. c. 2. p. 22.

l) Loc. cit. T. V. p. 1379. inter quos imprimis BAYLE Dict. T. III. art. Politien. p. 768. et Cel. HENR. BRENCMANN. Hist. Pandect. Florent. p. 306. Eloges de Thon et Teiffier T. I. p. 168. videndi.

m) Vid. FABRIC. Bibl. Lat. Med. T. I. p. 263.

que albo eorum, qui elegantiore disciplinam colentes de philosophia simul meruerunt illustris. Is enim cum praecoci ingenio vtereturⁿ, et octodecim annos natus, ut ipse refert, libros scribere coepisset, decimo nono aetatis anno Themistii commentarios Latinos fecit, vigesimo quinto Aristotelis rhetoricam, vigesimo octavo Dioscoridem, trigesimo opera Aristotelis rhetorica. Quae eruditionis eius, maxime Graecae, praestantia fuerit, qua artis criticae peritia et audacia claruerit, quibus honorum fastigiis elatus, et inuidiae conatibus deiectus sit, quem ecclesiasticae purpurae honorem ei pontifex maximus destinauerit^o, et quae alia sunt, quibus celebre eius in eruditorum historia nomen est, hoc loco, ubi breuitatem sectamur, non tangimus, legenda apud eos, qui res eius literarias tetigerunt^p. Illud autem omnino commemorandum nobis est, egregie Barbarum meruisse de philosophia Graeca, maxime Aristotelis, cuius operum versionem integram diu meditatus est. Multa tamen eius scripta ut Themistii quoque, paraphrasibus illustrauit. De quibus eius lucubrationibus digna sunt, quae legantur verba PETRI ALCYONII: *Itaque plura scripsit biennio exul, quam XX ante annis, cum patria frueretur, et honoribus illius florentissimus esset, Recognitionem erratorum Pliniani codicis, Explanationem librorum de anima Aristotelis, cum iam ante eisdem philosophi libros talis argumenti in Latinum conuertisset, et XVI libros de ratione differendi (veteres Peripatetici organon eos appellant) et quinque rhetoricos, et unum poeticum, octoque Dioscoridis medicos, quos alio etiam opere instruxerat, quod Corollarium inscribebat. Adiecerat quoque pulcherrimam expositionem ad libros analyticos posteriores Aristotelis ante in Latinum translatos. Et haec quidem omnia adhuc diligentissime asseruari vidi a fratribus illius, cum sedecim abhinc annos Venetiis Bibliothecam illius excuterem: atque incredibili sum laetitia elatus, cum cognoui, doctissimi, amicissimique hominis elucubrationes non intercidisse, quod ne euenisset, magnopere verebar, cum in suburbano Oliuierii Caraphae, collegae mei ex pestilentia obiisset, (anno dō CCCXLIII) et domestici intimique familiares fuga salutis suae consulissent, omniaque, tanquam bona caduca, in medium reliquissent. Sed eius generis scripta ab interitu et furto vindicata fuisse narrabant Zenotelis cuiusdam opera, quem ille habebat ad manum. Solebat autem persaepe mihi recitare, quae ex Aristotele faciebat Latina, iudiciumque exquirebat meum, quod sic tamen interponebam, ut perspicere posset, placere mihi suam industriam, et Peripateticae disciplinae intelligentiam, quae pernecessaria est homini in tali scribendi genere versanti: non satis autem probari dicendam,*

D 2

nem,

n) Conf. BAILLET. de pueris praecocib. p. 91 seqq.

o) Fallus enim est TRITHEMIVS de S. E. c. 878. p. 209. qui Cardinalem fuisse putat, cui purpuram modo destinavit Alexander VI. vid. Gior-

nal. de Ital. T. III. p. 52. XXVIII. p. 159.

p) NIC. COMN. PAPADOPOLI Hist. gymnasi. Patav. T. II. p. 28. et quos in Germ. H. P. opere T. V. p. 1381. nominauimus.

q) De exilio L. I. p. 60 seqq.

nem, qua in sententia Aristotelica exprimenda utebatur: sed hoc illius aetatis fuit vitium, ut a puritate Latinae linguae abhorreret. Ad quem locum Alcyonii de philosophicis Barbari laboribus ea consuli cupimus, quae notauit I. A. FABRICIVS ^r. Ceterum adeo difficilem in interpretando Aristotele nonnulli fuisse volunt, ut daemonem de significatione vocis entelechia interrogauerit. Tradit id PETRVS CRINITVS ^r his verbis: *Et reuera perexilis vocula daemonum et exigua est: quod olim noster quoque Venetus Hermolaus dicebat, vocem se daemonis pertenuem et paene subsibilantem audisse, qua ille de Aristotelis entelechia interrogatus sibi ipsi et Georgio Placentino responsitavit.* Cuius fides fit penes auctorem. Addi his tertius potest POGGIUS BRACCIO-LINVS, discipulus Ioannis Rauennatis, Manuelis Chrysolorae et Collutii Salutati, quamuis is lepido magis ingenio, quam philosophiae cognitione nomen meruerit, de cuius rebus literariis, praeter eos, quos in Germanico Historiae philosophicae opere ^r laudauimus, videndi viri magni nominis, IO. BAPT. RECANATVS ^u, IACOBVS LENFANTIVS ^v, ALB. HENR. SALLÉNGRE ^w, IO. ALB. FABRICIVS ^x, et NICERONIVS ^y. De libris vero eius moralem philosophiam illustrantibus consulendi IVL. NIGER ^z et IO. FABRICIVS ^a.

Poggius.

Franciscus
Philelphus.

§. XI. Eandem viam in coniungenda cum philosophia disciplina liberali et humanitatis literis tenuit FRANCISCVS PHILELPHVS, Ioannis Chrysolorae, qui post iter ad Graecos, Latinas Graecasque literas Bononiae, Romae, Mediolani, Florentiae, Patauii et Mantuae, vna cum philosophia morali et eloquentia docuit, et illustre nomen, inter restauratores literarum meruit, de cuius rebus praeter ipsum passim in epistolis, et IOVIVM ^b, BERGOMATEM ^c aliosque consulendi sunt IO. HENRICVS FOPPIVS ^d, NICERONIVS ^e et IO. ALB. FABRICIVS ^f, quosque hic porro in partes vocat, qui quoque de ratione eius scribendi, de poetica facultate, et scriptis historicis differunt, de quibus praeter iudicia eruditorum a POPE-BLOVNTIO ^g, collecta conferendus BERNARDVS MONETA ^h. Nobis eius hoc loco mentio facienda est ob librum *de morali disciplina*, quem Aristotelem secutus conscripsit: tum ob *libros duos Conuiuitorum*, quos, qui in eos praefatus est, LVDOVICVS VIVES valde laudat ab historiae et antiquitatum atque philosophiae cognitione. Vnde TRITHEMIO ^b quoque a philosophiae peritia impense

- r) Bibl. Lat. Med. T. I. p. 457 seqq.
s) De honesta discipl. L. VII. c. 11.
t) T. V. p. 383.
u) In vita Poggii praemissa eius Hist. Florent. et in Observationibus criticis ad Poggiana.
v) Ei debemus Poggiana, Amst. 1720. 8. edita.
w) Memoires de literature T. II. Art. 1 seq.
x) Bibl. Lat. Med. T. V. p. 890.
y) Memoir. T. IX. p. 128 seqq.
z) Hist. Script. Florent. p. 473 seqq.
a) Hist. Bibl. Fabric. P. III. p. 320.
b) Elog. c. 17.
c) Contr. Chronic. L. XV.
d) Is vitam Philelphi ex eius potissimum scriptis collectam et accurate conscriptam inseruit Miscell. Lips. T. V. p. 322 seqq.
e) Memoir. T. VI. p. 71.
f) Bibl. Lat. Med. T. V. p. 845.
g) Conf. Cel. Auct. p. 471 seqq.
h) Menag. T. IV. p. 232 seqq.
i) Cat. S. E. c. 855. p. 203.

impense commendatur, qui filium quoque eius Marium, qui Venetiis et Mantuae philosophiam et eloquentiam docuit, ob philosophicam eruditionem valde extollit¹. Idem de PETRO PAVLO VERGERIO praedicat TRITHEMIVS², quem *non modo virum in diuinis scripturis studiosum, verum etiam in secularibus literis eruditissimum, philosophum et rhetorem celeberrimum* vocat, concinente RAPH. VOLATERRANO³, aliisque quorum ille Iurisperitorum suo tempore eloquentissimum et simul philosophum vocat, hi multi in eius laudibus sunt, videndi apud VOSSIVM⁴, P. BAYLE⁵ aliosque. Inter eius scripta libellus quoque est, *de ingenuis moribus*⁶, quo haud contemnendum specimen exhibuit, quae ei de philosophia infederit sententia. Dum enim iuuentuti morum et honestarum disciplinarum praecepta tradit, ita institutionem hanc discipulo commendat, vt pateat, humani eum animi naturam, mores, inclinationem, vitia, emendationem ita perspexisse, vt accurata inde philosophiae moralis cognitio istis, quibus vivebat, temporibus, prorsus insolita et peregrina illi adfuisse censeatur. Maxime vero commendandus est libellus vtilissimus eo quoque nomine, quod disciplinarum iuueni tradendarum ordinem instituit optimum, et viam praeparat, vt philosophia non ad ostentationem, sed ad usum animi muniri queat. Quare non moralis tantum doctrinae culturam vehementer illi inculcat, eamque historiae luce collustrare iubet, sed et naturalem scientiam; *eo quod intellectui humano consona atque conformis sit, per quam naturalium rerum animatarum inanimatarumque principia passionesque et eorum, quae coelo et mundo continentur motuum ac transmutationum causas effectusque cognoscamus*. Ita vero his praeceptionibus ingeniorum delectum per varias classes adaptat, vt iucundissimum sit videre, quas sibi philosophia magis sobria in ipsa *παλιγγενεσίας* suae infantia vires acquisierit. Addimus Vergerio IANNVTIVM MANETTIVM Florentinum, is enim tum *Isagogen Porphyrianam* noua veste latina donauit, idemque libris *Categoriarum* Aristotelis praestitit, tum Socratis atque Senecae vitam descripsit⁷, luculento exemplo, viros doctos Italiae tempore renascentium literarum philosophicam historiam ad praeparandos ad philosophiae culturam animos adhibuisse.

Petrus Paulus Vergerius.

Iannutius Manettus.

§. XII. Altius seculo XV in philosophiae mysteria penetrauit NICOLAUS CVSANVS, a patria Cusa, vico Mosellae in Treuirensi dioecesi proximo, vbi ineunte seculo hoc obscuris originibus in lucem editus est, dictus. Is tantopere naturam largissima ingenii munera distri-

Nicolaus Cusanus.

D 3 buen-

nis Bonardi presbyteri Veronensis et Liniaci professoris.

p) Vossivs de Histor. Lat. L. III. c. 7. p. 581. Vtebatur vero favore Nicolai V, P. M. qui valde Peripateticam disciplinam omnemque literaturam elegantiore commendabat viris doctis, promouebatque. Is Ianettum equitis dignitate auxit.

1) TRITHEM. loc. cit. c. 856. p. 204.

k) c. 761. p. 178.

l) Anthropol. L. XXI. p. 775.

m) De Hist. Lat. L. III. c. 5. p. 553.

n) Dict. T. IV. art. Vergerius p. 430.

o) Primam editionem nominat Ven. 1502. P. BAYLE l. c. not. B. est autem inter reculas nostras alia prior Ven. 1497. 4. cum comm. Ioan-

buentem beneuolam expertus est, vt in omni genere eruditionis, theologiae, iurisprudentiae, philosophiae, et matheos maxime excelleret. Cumque et mentis acies, et experientia accessisset, quibus animi virtutes iunxit pulcherrimas, ex doctore theologiae episcopus Brixiae, tandemque Cardinalis factus est, defunctus anno dō CCCCLXIV. Non tange-
mus lites eius cum Sigismundo Archiduce Austriae, vel quas partes ille in concilio Basileensi secutus fuerit, et dereliquerit postea; alium enim ista locum postulant, et in historia sacra et literaria scriptorum ecclesiasticorum tradi solent, sed monemus modo, virum acutissimum profundam philosophiae suo seculo melioris et magis sobriae cognitionem prodidisse. Non prouocabimus ad TRITHEMII^q testimonium, valde eius eruditionem theologicam, philosophicam et mathematicam extollentis, sed ipsius libros testes esse volumus, omni exceptione maiores^s, magnisque eruditorum elogiis, ex parte a THOMA POPE-BLOVNTIO^r collectis probatos, quamuis in iis perspicuitas interdum desideretur, quod tamen subtilissimas meditationes prosequenti facile condonari potest. In iis id praecipue obseruandum est, virum profundi iudicii, et insolitae in rebus quoque physicis et mathematicis eruditionis, considerata humani ingenii imbecillitate, et ferociente suae aetatis scholasticorum philosophorum de quocunque argumento etiam difficili et obscuro disputantium superbia modum ingenii posuisse, editis libris tribus *de docta ignorantia praecisionis veritatis inattingibilis*, quos quoque *Apologia contra Ioannem Venechum* defendit. In his vero libris adeo humani intellectus vires deprimat, vt paene in Academicorum partes transeat, vnde *de coniecturis* quoque libros duos edidit, demonstraturus *omnem humanam veri positivam assertionem esse coniecturam*. Sed in aliis quoque scriptis insolitam philosophiae cognitionem prodidit, difficillimas metaphysicae veritates enucleans; disputauit enim *de sapientia, de mentis natura, de speculanda veritate, de possibilitate, siue materia vniuersi, de speculo intellectuali, per quod res cognoscimus, de venatione sapientiae, de apice theoriae et similibus*; vt taceamus scripta mathematica, magnam ingenii aciem prodentia, de quibus scriptores historiae literariae, et inter eos WHARTONVS^t, FABRICIVS^u, VOSSIVS^v, videndi.

Donatus Acciaiolus.

§. XIII. Ioanne Argyropulo praeceptore Graecam linguam et humaniores literas cum philosophia Aristotelica iungere didicit DONATVS ACCIAIOLVS, siue ACCIEVOLVS, Florentinus, vir magna eloquentiae rerumque gerendarum peritiae laude inclutus. Illi praeter *Vitam Caroli M. et Vitarum Plutarchi* paraphrases nonnullas, de quibus VOSSIVS

q) Vid. TRITHEM. Annal. Hirsaug. P. II. p. 439. Gundlingiana XIII. p. 265.

r) Domui hospitali in patria excitatae diuitem librorum supellestem donasse refert TRITHEMIVS c. 804. p. 187.

s) Loc. cit.

t) Vltima editio prodit Bas. 1565. fol. quam

diligenter recenset FABRICIVS loc. cit. T. I. p. 1239 seqq.

u) p. 467.

t) Ad Caueum p. 105.

v) Loc. cit.

v) De Hist. Lat. L. III. c. 6. p. 563. de Scient. Mathem. p. 62. 63.

SIVS ^w videndus, debemus *Commentarium in Aristotelis libros ethicos et politicos*. In eo tamen, ex lectionibus praeceptoris Argyropuli profecisse, nec ipse negat, a plagio ideo, cuius nonnulli illum accusant, abfoluendus ^x. Idem seculum produxit IOANNEM IOVIANVM PONTANVM, inter oratores, poetas criticosque seculi XV, virum summum. Qui vel ideo notandus est, quod teste BALTHASARE BONIFACIO ^y *suavis poeta, acutus criticus, ethicus, historicus, astrologus doctus et disertus, nullo praeceptore aut ad carmen componendum aut ad philosophiam ediscendam, aut ad coeli significationes intelligendas institutus fuerit, sed insita vi animi lectioneque assidua sibi haec omnia comparauerit*. Parum tamen, quod momentum singulare habeat, in philosophia praestitit, quamvis eum isto nomine laudet BAILLETVS ^z, cum Aristotelem more reliquorum interpretandum magis, quam excutiendum sibi sumferit. Idem sectatus iter est APOLLINARIS OFFREDVS, medio seculo XV clarus, quem et salutaris artis peritia, et philosophiae Aristotelicae cognitio fecit celeberrimum. Is tanta felicitate Lycei doctrinam perspexisse credebatur, vt Aristotelis anima, et Peripateticorum deliciae appellaretur. Quae causa fuit, cur commentarii eius in libros *de anima* et in *Analytica posteriora* magnam ea aetate auctoritatem obtinuerint ^a. Praeter hos ingens adhuc aceruus eorum est, qui stellarum exorientium instar dispellere tenebras, quas barbaries per tot secula induxerat, et reuocare literarum lucem felicibus auspiciis conati sunt, hincque de ornatori quoque philosophiae cultu fuere solliciti, inter quos, si vel solam respicias Italiam, celeberrimum nomen extulerunt Leonardus Iustinianus, Bartholomaeus Facius, Matthaeus Palmerius, Carolus Aretinus, Ioannes Aretinus Tortellius, Andreas Dominicus Floccus, Franciscus Contarenus, Ioannes Antonius Campanus, Petrus Candidus December, Blondus Flavius Foroiulienis, Antoninus Florentinus, Nicolaus Perottus, Aeneas Syluius, postea dictus Pius II. P. M. Palladius, Fuscus, Franciscus Diētus, Georgius Merula, Iacobus Piccolominaeus, Augustinus Patricius, Christophorus Perfona, Iacobus Bracciolinus Poggii filius, Bernardus Iustinianus Leonardi filius, Alexander ab Alexandro, Ioannes Baptista Fulgosus, Iulius Pomponius Laetus, Iulius Pomponius Sabinus, Bartholomaeus Scala, Antonius Galateus, Marcus Antonius Coccius Sabellicus, Ioannes Baptista Mantuanus, Philippus Beroaldus, Accius Sincerus siue Iacobus Sannazarius, Marcus Mufurus, Bartholomaeus Fontius, et cetera caterua, quae seculo XV ad vindicandum literarum honorem furrexit, quos, serius licet, imitata est Gallia, Britannia et Germania. Nemo enim horum ita humaniorem disciplinam tetigit, vt philo-

Ioannes Iouianus Pontanus.

Apollinaris Offredus.

w) loc. c. L. III. c. 8. p. 614.

x) Vid. CONRING. Intr. in Polit. Arist. p. 649. THOMAS. de Plagio p. 153. BAYL. Dict. T. I. Art. Acciaoli not. B.

y) Hist. Ludic. L. XV. c. 5.

z) Jugemens des Savans T. II. P. I. p. 95. conf. BLOUNT. p. 500. TREISSIER Eloges T. I. p. 178. IOVIVS Elog. c. 47. p. 109.

a) GHILINI Theatr. vir. erud. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. II. p. 56.

sophiam prorsus negligeret, eamque ex ipsis Aristotelis, et interpretum Graecorum fontibus discere nollet. Quo labore eo facilius defuncti sunt, quo meliorem Graecae linguae, et antiquae historiae, etiam philosophicae, ex lectione veterum auctorum comparatae habebant notitiam, sine qua in explicando Aristotele frustra defudatur. Verum de his prolixius agere, nec locus et instituti ratio, nec ipsum rei argumentum patitur, quod ad vniuersalem literarum renascentium, praecipue elegantiorum et humanitatis disciplinarum historiam pertinet. In quem campum egredi prolixius, esset extra oleas vagari, moramque in tam longo, quod suscepimus itinere, sine necessitate, nectere. Facile plura discent, qui haec nosse cupiunt, ex notissimis, quae historiam literariam huius seculi explicant monumentis ^b.

Laurentius
Valla.

§. XIV. Eximendi tamen ex hoc agmine, quos sicco praeterire pede licuit, eruditorum, qui de restaurandis literis meruere, Laurentius Valla et Rudolphus Agricola, eo quod scholasticomastigas se praestiterunt, horumque philosophorum barbariem, futilitatem, inanes garritus, et pseudo-philosophiam omnem fortiter exagitarunt, quamuis in purgando potius Augiae stabulo, quam instruendo nouo philosophiae palatio fuerint felices. **LAVRENTIUS VALLA** patricius Romanus, theologiae doctor et canonicus S. Ioannis Lateranensis fuit, natus anno $\text{cl}^{\circ}\text{CCCCXV}$, denatus quinquagenarius $\text{cl}^{\circ}\text{CCCCCLXV}$, Cal. Aug. vt est in epitaphio, quod extat apud **FR. FABRICIUM** ^c. Vnde errasse censendus est **TRITHEMIUS** ^d, qui hunc *grammaticorum principem, philosophum, rhetorem et theologum praestantissimum, ingenio subtilem, acrem et vehementem, Latinam eloquentiam Graecae praeferentem claruisse in concilio Constantiensi personaliter*, scripsit. Anno enim $\text{cl}^{\circ}\text{CCCCXIV}$, quo coepit illud concilium, Valla nondum natus fuit. Hunc dum sequitur **CONR. GESNERVS** ^e non iniquam incurrit censuram **P. BAYLE** ^f, venia tamen dignus, quod a Trithemio seductus sine dubio verum Vallae natalem ignorauerit. Hunc infelicium literatorum exemplum recte dixeris. Cum enim ingenio esset acerrimus, stilo vero audax et acerbus, magnoque animo in temporum suorum barbariem insurgeret, eo quod ornatiore ipse literaturam didicisset, et scriptis quoque spargere cuperet, nulli vel aetati vel conditioni hominum parcens, omnes, quotquot ipsi displicuerant, infectatus est, et imprimis maiori, quam ferre poterat illa aetas, libertate, cleri vitia, ignorantiam, barbariem, scelera fugillauit, adeo vt nec Romanae curiae parceret, auderetque Constantini M. donationem in dubium vocare. Quo piaculo commisso, Roma excedere coactus est. Exilii tamen locum et asylum inuenit exoptatissimum apud **Alphonsum V. Aragoniae, Neapolis et Siciliae regem, principem doctrinae doctorumque** viro-

b) Imprimis consulenda **FABRICII** Bibliotheca mediae Latinitatis, qui plerosque nominat, ex quibus de horum heroum in literis historia literaria, plura hauriri possunt.

c) In Roma p. 183.

d) De S. E. c. 750. p. 174.

e) In Bibliotheca p. 477.

f) Dict. T. IV. art. Valla, not. A. p. 418.

virorum amantem, qui quinquagenarius a Valla Latinam linguam didicit. In hac aula cum commode satis viuere posset, linguae petulantia et calami acerbitate, contradicendique pruritu nouas sibi inimicitias conflauit, cum viuendi differendique prudentia destitueretur. Cuius exemplum esse potest, quod negando symbolum apostolicum a legatis Christi collectum esse, idque pertinacius defendendo falseque communem traditionem ridendo, inquisitorum attentionem irasque in se concitauerit; quibus factum, vt heterodoxiae accusaretur, et inter alia culparetur, quod de praedicamentis aliter statueret, quam solet catholica ecclesia. Quamuis autem catholice se sentire de omnibus, quae ecclesiae Romanae placent, haud semel declararet, exacerbata tamen monachorum ira sedari non potuit, vt non damnaretur, vixque rogum Alphonfi regis patrocinio et Vernandi Cordubensis, quo amico utebatur, cura precibusque euasit; ad palinodiam vero adactus scopis in monasterio fratrum Iacobitarum, qui ex Domini- ci familia erant, caesus est. Quamuis, vt ingenue, quid nobis verisimile videatur, dicamus, vix credibile sit, in tanta regis gratia, qua is fruebatur, publicum supplicium virum ecclesiastica dignitate fruuentem per- tulisse, nec inepta sit suspicio, Poggium, qui primus ista narrauit, ex ingenio, vt Vallae more suo contumeliam attraheret, haec confinxisse^f. Fieri tamen potuit, vt intra priuatos claustrum parietes eiusmodi fustigationem a manibus inquisitorum passus sit; quae enim horum hominum violentia fuerit, abunde notum existimamus. Cautius itaque mercari edoctus Val- la, pontificis Romani gratiam aucupari constituit, eo euentu, vt amico- rum ope reconciliatus summo episcopo secretarii, quem vocant munere, stipendioque augetur, data simul potestate publice legendi. Quo in munere tandem decessit eo anno, quem supra diximus. Quanta is felici- tate et accuratone barbariem sermonis profligauerit, (qua simul philoso- phiae barbariem pelli posse recte viri docti illius aetatis statuebant) hoc loco prolixè exponi nec potest, nec debet, dabuntque affatim, qui histo- riam criticam Latinae Linguae exhibent, vel iudicia auctorum de Valla suppeditant^g. VNUS ERASMVVS^h, omnium instar erit, fassus, *eum summa industria, summo studio, summis sudoribus barbarorum ineptias refellisse, literas pene sepultas ab interitu vindicauisse, prisco eloquentiae splendo- ri reddidisse Italiam, doctis etiam id praestitisse, vt posthac circumspe- ctius loqui cogantur*. Fatendum tamen, desiderasse interdum viros doctosⁱ in scriptis eius historicis illas elegantias sermonis, quas ipse integro commen- tario commendauerat. Graecorum quoque librorum versiones (inter quas NICEPHORI BLEMMDAE *Epitomen physicae* fuisse, auctori suo furreptam, alibi diximus) parum accuratationis cognitionisque linguae Grae-

f) Ita fufe rem narrat BOXHORMIUS Histor. vniu. p. 953. ex quo repetit BAYLE l. c. nor. E. qui recte illum notat, quod testem non adduxerit.

g) POPE-BLOUNT p. 463 seqq.

h) Epist. L. VII. 7.

i) IOVIUS Elog. c. 13.

Graecae prae se ferunt ^k. Vt taceamus, mores intolerabiles ^l, et acerbiter in quoscunque viros doctos etiam magni nominis, cum veteres, ipsumque eloquentiae Latinae parentem Ciceronem, et in philosophia Aristotelem ^m, tum recentiores, Bartholomaeum Facium, Antonium Panormitanum, Benedictum Morandum, Antonium Raudensem, et praecipue Franciscum Poggium, famam et eruditionem eius valde conspurcavisse, animique impotentiam, spiritu contradictorio se prodentem, ostendisse, nec alius forte fons fuit, ex quo inuectivas in barbariem Scholasticam hausit: quas contra ipsum Christum impudenter dispersisse nonnulli volunt ⁿ. Id quod tamen aduersariorum magis accusatione ^o, quam rei veritate niti videtur, ut omnis illa, quae de eius atheismo agitur quaestio ^p. Hinc de illo viuis erepto hoc passim disseminatum epitaphium ^q:

Nunc postquam manus defunctus Valla petiuit,

Non audet Pluto verba Latina loqui.

Iuppiter hunc coeli dignatus parte fuisset,

Censorem linguae sed timet esse suae.

Quam inimici alicuius (Poggium non nemo ^r auctorem suspicatur fuisse) fatyram esse, quilibet videt. Non vero soli linguae Latinae puritati acerrimum se Aristarchum Valla praestitit, sed quo nomine eum quoque hoc loco commemorauimus, philosophiae vindex esse voluit. Inter scripta enim Vallae a WHARTONO ^s, et accuratius, ab OVDINO ^t recensita, sunt quoque libri tres *de dialectica*, in quibus Scholasticorum dialecticam probe depexuit, tritamque dialecticae viam ab Aristotele institutam relinquere conatus est. Quod occasionem dedit Iacobo Carpentario obiiciendi Petro Ramo, multa eum ex Valla fuisse mutuatum ^u. Ita v. g. reiecta praedicamentorum decade, triadem tantum inducit, tertiamque syllogismi figuram explodit ^v. In quo labore felicior fuit in tangendis, quam sanandis Dialecticorum vlceribus. Vnde VIVES ^x: *Laurentius Valla aggressus est reconcinnationem facere Dialecticae, in qua dissentit ab Aristotele, et Peripateticis veteribus ac nouis. Monet in quibusdam neutiquam prae, etsi ea sunt perpauca et in plerisque labitur, ut fuit vir ille vehemens, et ad faciendum iudicium praecipitatus. Non solum in re dialectica falsus est, sed in philosophia, nam hanc quoque attingit, et quod magis mirere, in praeceptis Latinae linguae. Sed non minus illic improbando aberrauit, quam in elegantiss et inuectiuis.* Praeter dialecticam

k) HERTIUS de clar. interpret. p. 211.

l) Conf. IO. IOVIAN. PONTANVS de Serm. L. IV. c. 6.

m) VOSSIVS de Nat. et constit. rhetor. p. 48.

n) Ibid.

o) Conf. BAYLE not. I.

p) Vid. REIMMANN. Hist. Ath. S. III. c. 3.

q) §. 17. p. 350.

r) Id iam apud Wimphelingium, Trithemium et Paulum Langium occurrere obseruat CLHEV-

MANNVS A. G. phil. Vol. III. p. 968.

s) Memoires de literature T. II. P. I. p. 50.

t) Ad Caueum p. 99.

u) De S. E. T. III. p. 2240.

v) HOKNIUS Hist. philos. L. VI. c. 11. p. 320.

w) Tantum sibi tribuisse Vallam, ut palam diceret nullam esse Logicam praeter Laurentianam, PONTANVS loc. cit. refert.

x) De causis. corr. art. L. III. p. m. 130.

dialecticam moralem quoque philosophiae partem tetigit, editis libris tribus *de voluptate et vero bono*, in quibus ad Epicuri hortos transit, non sine magna famae suae contumelia. Indici enim expurgatorio adscriptus liber est opusque habuit, quod GESNERVS^y scribit, *edita Apologia pro se et contra calumniatores, defendere se suaque scripta, et praecipue quod voluptatem statuerit summum bonum, virtutes ancillas esse voluptatis, prudentiam non a malitia, nihil amari propter aliud, nec propter se, praescientiam non obstare arbitrii libertati*. Quod postremum in tractatu *de libero arbitrio* Boëthio opposuisse observavit vir summus, G. G. LEIBNITIVS^z. Ex dictis autem manifestum est, non deuisse quidem Vallae animum a Scholasticorum via recedendi, eamque damnandi, ausum quoque fuisse, aliam et meliorem dare, viribus tamen imparem se demonstrasse, et conatui euentum non respondisse. Plura de Valla, quae huc non pertinent, dabunt P. BAYLE^a, MART. HANCKIVS^b, THOMAS POPE-BLOVNT^c, alique.

§. XV. Quod tot viri docti in Italia praestiterunt, id fuscipiendum sibi in Germania ratus est RODOLPHVS AGRICOLA, quem primum philosophiae et literarum elegantiorum inter Germanos reformatorem fuisse, recte dixeris. Natus est^d ex nobili inter Frisios familia in pago Bafflou prope Groningam anno M CCCXLII. In ipsa infantia praeclari ingenii specimina cum dedisset, facile in ludo literario commilitones etiam aetate maiores, discendo praecurrit. Magna alacritate in primo studiorum stadio vsus, cum in rudimentis literarum abunde profecisset, in bonarum artium emporium, quod Louanii est, missus est. Ibi ex more seculi Aristotelicam dialecticam, qualem scholastica diligentia tradebat, didicit, et a praeceptoribus dicta non auribus modo percipit et animo, sed in aduersaria quoque retulit, vt firmiter inhaerent memoriae. Cum autem purioris sermonis Latini nitorem ab Italis restitutum meliora ingenia nonnulla inter Belgas quoque deamare coepissent, squalorem sui temporis perosus, Cicerone et Quinctiliano, dicendi magistris vsus est, quodque reliquum erat temporis, a philosophicis exercitationibus, eloquentiae studio tribuit. Vt autem animum in dialecticis exerceret, scholasticis quoque disputationibus diligenter vacauit, laudatus admodum, quod et accurate et acriter, et summa arte, in quaestionibus proponendis enucleandisque, item sedato animo et ore verecundo fuerit versatus. Cumque iam tum multa ipsi de Scholastica philosophia subnaferentur dubia, eorum labyrinthis exponendis haud raro praeceptoribus

Rudolphus
Agricola.

E 2

gra-

y) In Biblioth. p. 478.
z) Theodicée p. 605.
a) Loc. cit.
b) De Rom. Rer. Script. L. II. P. I. c. II. p. 116.
c) Cens. Cel. Auct. p. 463.
d) Videndi de celeberrimo viro MELCH. ADAMI Vit. philos. p. m. 12. BAYLE Dict. T. I.

art. Agricola p. 102. Vitae professorum Groeningensium BENTHEM. Stat. Eccles. et Scholast. Patanorum P. II. c. 4. §. 10. p. 187. TRITHEMIVS Cat. S. E. c. 870 p. 205. et historiae liter. scriptores plerique, MIRAEVS VAL. ANDREAE, HENDREICHIVS, GADDIVS, WHARTONVS, in libris notissimis.

grauis fuit, cum sibi ista eximi petuisset. Ita philosophiae, qualis eo tempore regnabat, atque humaniorum disciplinarum praesidiis abunde munitus, summos in philosophia artibusque honores Louanii a praeceptoribus obtinuit, tanta mox hunc honorem sequente nominis fama, ut munerum conditiones adipisci potuisset honestissimas, nisi ad maiora et excelsiora adspirasset. Itaque optimarum artium atque scientiarum cognitioni indies magis acquirendae intentus, et Gallicam linguam didicit, et musices, itemque scribendi, pingendique artificium pernouit, et quaecunque honeste sciri possunt, perquirere satagit, vitam simul iungens honestam et a iuuentutis vitiis, quibus plerumque scholae publicae pollui solent, sibi cauens sedulo. Ita vero studiorum cursu quem Louanii ingressus erat, absoluto, ad lautiores eruditionis diuitias sibi acquirendas iter literarium instituit, et primo quidem in Galliam, deinde in Italiam abiit, quo loco literas Graecorum potissimum exulum opera hoc tempore reffloruisse, et a viris eruditissimis magnis conatibus reuocatas cultasque fuisse, in antecedentibus diximus. Commoratus autem Ferrariae vno atque altero anno, nimirum *clō CCCCLXXVI* et sequenti, et ducis Herculis Estiensis gratia, et literatorum, ipsarumque literarum frequentia gauisus est. Maxime vero ibi Theodorum Gazam, Aristotelis scripta, alia, quam solebant Scholastici via enarrantem audiuit, et in dissertationibus atque orationibus habendis adeo excelluit, ut fastidienti Italiae et eruditum sermonis genus, et actionis venustas in homine Germano placeret. Strozzae quoque atque Guarini amicitia vsus, abunde ex eruditione eorum in philosophia profecit. Ita spoliis Italiae onustus in patriam rediit, in qua amplum ei munus et stipendium (quod et Nouiomagi factum) parabatur. Sed cum literis in otio viuere mallet, negotiorum publicorum strepitum auersatus est. Vsa tamen eius consilio patria est, eum enim ad aulam Maximiliani I. ablegauit, maiori apud imperatorem felicitate, quam grato a ciuibus exhilaratum animo. Neque tamen summorum virorum, quam in aula imperatoris contraxerat, amicitia compelli potuit, ut in familiam aulicam, lautissimis conditionibus et stipendio honestissimo inuitatus transfret, metuens fore, ne in illo aulae tumultu detrimentum Musae suae paterentur. Vnde nec Antwerpiae oblatum accepit munus, scholaeque gubernationem, maluitque sibi viuere suoque genio. Frequenter enim loca mutabat, gaudebatque itineribus, in quibus tamen tanta illi inerat studiorum contentio, ut Plinii senioris historiam, et iunioris epistolas nunquam e manibus dimitteret, Quinctiliani institutiones a se descriptas assidue manibus verfaret, Platonisque et Ciceronis excerpta quaedam semper secum haberet. Hac enim portatili bibliotheca in itineribus utebatur, reliqua supellectile libraria apud amicos relicta. Tandem fama eruditionis eius in aulam Palatinam ab episcopo Wormatiensi Ioanne Camerario Dalburgio anno *clō CCCCLXXXII*, vel ut alii volunt, *clō CCCCLXXXIV*, delata, a viro

e) DE MONNOYE apud BAYLE loc. c. not. D. p. 102.

a viro promouendarum literarum cupidissimo *f*, qui eum in Graecis praecceptorem habuerat, ad humanitatis disciplinam Heidelbergae docendam vocatus est. Quae vocatio displicebat quidem initio homini, suo potius quam aliorum arbitrio viuere gestienti, morem tamen tanto literarum patrono gessit, et ad eum concedens Heidelbergae in aedibus Theodorici Pheningeri *g*, viri eruditi et nobilis liberaliter habitus vixit; ab ipso Palatino electore Philippo clementer exceptus. Ibi electoris iussu librum *de quatuor monarchiis* conscripsit *h*, eo euentu, vt ab omnibus labor iste probaretur. Apud Vangiones quoque publice docuit in frequenti auditorio; quo tamen in loco ingrato labore Rudolphus perfunctus est, eo quod scholasticas modo dapes more istius temporis auditores affectabant, hisque cauillationibus intenti humanitatis studia, quibus ille vehementer delectabatur, negligebant. Emendare itaque literarum sensum, et ad meliora admittenda praeparare animos auditorum summa ope conatus est, habitque orationes praeclaras, non ad iuuentutem modo studiosam, sed ad summos quoque rerumpublicarum principes. Disputando vero et iudicii aciem, et eruditionis copiam et disciplinae elegantiam demonstrauit, ipsoque Aristotele consulto, accuratius de Peripatetica disciplina statuere Germanos docuit *i*: adeo vt praecceptoris instar ab aliis consuleretur. Rari quippe tunc erant codices Aristotelis in Germania, et in paucorum manibus; quos, maxime eum, qui de animalibus agit, cum ipse in Italia sibi acquisiuisset, gratissimum fuit philosophantibus, de intimiori Stagiritae sensu ex ipso Aristotele erudiri. Ita vero tum in philosophia, tum in iure ecclesiastico et ciuili oraculi instar, quod consuleretur, habitus est, et responsiones non barbaro inutilium tricarum squalore obduxit, sed humanitatis elegantia ornauit, et quasi condiuit. Annos iam XL natus linguam Hebraicam a Iudaeo quodam discere aggressus est, quae primum ei plurimum negotii, vt ipse fassus est, exhibuit, sic vt sibi videretur cum Antaeo luctari, quas tamen difficultates, isto praecceptore praeeunte, paucis mensibus superauit. Hunc Iudaeum solius Rudolphi causa Dalburgium domi suae aluisse testatur VALERIVS ANDREAS *k*. Recte tamen obseruatum P. BAYLE *l*, nimium esse VOSSIVM *m*, affirmantem, Agricola fuisse Hebraice doctissimum. Quamuis enim praeccepta linguae huius satis accurate teneret, patet tamen ex epistola quadam Agricolae ad Ioannem Reuchlinum data *n*, vltra mediocritatem eius cognitionem non

E 3

profe-

f) De literatissimo hoc episcopo magnoque eruditorum inter Germanos Moecenare vid. IO. HENR. MAII Vita Reuchlini p. 189. NIC. HIER. GYNDLINGII Obseru. sei. p. 19. 21. Erat autem Cancellarius Electoris, antequam episcopali sedi esset adnotus.

g) ADAMI l. c. Plieningium vocat, SECKENDORF. Histor. Lutheranismi L. I. §. 70. p. 107. Ipse in epistolis ad Reuchlinum se vocat Theodoricum de Plieningen. D. et militem auratum p.

m. 20. Eum Agricola nominabat in epistolis Plinium suum.

h) Vid. VOSSIVS de Hist. Lat. L. III. c. 6. p. 566.

i) Id in dogmate de animae immortalitate luculenter ostendit, demonstrans ex Aristotele, intellectum diuinum, immortalem extrinsecus aduenire. vid. ADAMI l. c.

k) Bibl. Belg. p. 798.

l) Loc. cit. not. E.

m) Loc. cit.

n) p. m. 54.

profecisse. Habuit tamen ex hoc linguae sanctae studio illam utilitatem, ut sacrarum doctrinarum desiderio flagrans purioris lucis radiis collustraretur, et ad pietatem laudatissimis accenderetur igniculis, quibus egregie instructus corruptelas ecclesiae tum regnantes inspexit. Anno dōCCCCCLXXXV febris correptus, prius, quam medicorum auxilia aduocarentur, inter pias preces et constantem Christianae professionis fiduciam animam creatori reddidit, in habitu Franciscano sepultus. Vxorem nunquam duxit, auersus, ut ipse ad Reuchlinum scripsit^o, ab eo consilio, *non incommodis rei uxoriae, quae multi κακότεργοι multis verbis profecuti sunt; sed deterruit eum potius genus vitae et animus leuissimis etiam curis impar, καὶ Φιλίσουχοντι τῆς φύσεώς αὐτῆς ἦγε μᾶλλον ἀπεργασύνη καὶ ὡς ἀληθέστατον εἶπεν βαθεῖα τις βαθύμια τῆ βίῃ.* Quod specimen esse potest, voluptatis honestioris curam inter impedimenta matrimonii interdum debere referri. Habuit amicos, praeter Wormatiensem episcopum, Adolphum quoque Oconem I. episcopi Augustani medicum, quem bibliothecae suae haerem scripsit, ut alibi^p memorauimus; tum Wesselum Gansfortium, quo iuuenis usus est, Rudolphum, Langium, Alexandrum Hegium, Ioannem Reuchlinum, aliosque refurgentis inter Germanos eruditionis vindices. Quorum amicitiam ei comparauit eruditio sui temporis indole inter Germanos longe maior, mascula et singularis, qua praeter musicam, poësin, eloquentiam linguaeque Graecae et Latinae peritiam in philosophia quoque excellebat, hacque doctrinae praestantia virorum doctissimorum elogium merebatur. Quae cum collecta exhibeant THOMAS POPE - BLOUNT^q, et G. I. VOSSIVS^r, hoc loco, ne nimis sumus, non exscribimus. Vnius ERASMI iudicium sufficit, ita de Agricola differentis: *Quem ego virum, totius cum Germaniae tum Italiae publico summoque honore nomino; illius, quae genuerit; huius, quae literis optimis instituerit. Nihil enim unquam hoc Cisalpinus orbis produxit omnibus literariis dotibus absolutius, absit inuidia dicto. Nulla erat honesta disciplina, in qua vir ille non poterat cum summis artificibus contendere. Incarmine Maronem alterum dixisses: inter Graecos Graecissimus; inter Latinos Latinissimus. In oratione Polirianum quendam lepore referebat, maiestate superabat. Oratio vel extemporalis adeo pura, adeo germana, ut non Frisium quendam, sed urbis Romanae vernaculum loqui contenderes. Eloquentiae tam absolutae parem adiunxerat eruditionem, Philosophiae mysteria omnia penetrauerat. Nulla pars musices, quam non exactissime calleret. Extremo vitae tempore ad literas Hebraicas ac scripturas diuinas totum animum applicuerat. Atque haec conantem factorum inuidia virum terris eripuit, nondum annos natum XL (rectius XLIV.) Ex dictis vero liquet, non ob literarum tantum humaniorum vindicatum inter Germanos restitutumque honorem, verum etiam ob philo-*

o) Loc. cit. p. 55.

p) In Historia vitae Oconum c. 1.

q) Cenf. p. 479.

r) Loc. cit.

s) Chiliad. Adag. Cent. IV. p. 415. Edit. Froben. in Veneta enim Manutii ista deleta sunt.

philosophiam a barbarie Scholasticorum assertam Agricolam immortale nomen meruisse. Extat eius exemplum inter scripta illius ab ALARDO^t edita libri *de dialectica inuentione*, iuxta genuina Aristotelis principia scripti; qui quamuis Augustei seculi nitorem non referant, vt doctissimo MONETAE^u obseruatum, et ordinis tamen dictionisque perspicuitate et ratiocinandi accurate scholasticas nugas infinitis parasangis superant. Vnde RAMVS^x pronunciauit: *Rodolphum Agricolam primum omnium post beata Graeciae et Italiae tempora eximium illum Logicae facultatis usum reuocauisse, vt iuuentus a Poëtis et Oratoribus disceret non solum pure loqui et ornate dicere, sed de propositis rebus acute cogitare, prudenterque iudicare.*

§. XVI. Chrysoloram, hominem Graecum inter primos fuisse, qui soporem Occidentis partibus excusserunt, et ad resumendas in literis elegantioribus vires excitarunt, supra diximus; huncque dilapsis Constantinopoli a Turcis capta Graecis exemplum fuisse, ad Italos aufugiendi, et doctrinae spolia secum allata vendendi ostendimus. Horum itaque Graecorum opera in restituendo philosophiae nitore iam porro considerata est. Inter eos primus fere nominandus est IOANNES ARGYROPYLVS, Constantinopolitanus, cuius exilium Mediceae familiae beneuolentia leniuerat^y. Cum enim fugatis Musis Graecis in Florentina vrbe appulisset, a Cosmo Medice benigne exceptus, et ob egregiam literarum Graecarum atque philosophiae peritiam institutioni literariae Petri filii atque Laurentii nepotis fatis lauto stipendio praefectus est, qua occasione Graecas literas et philosophiam ab eo didicit, quicquid tantis eruditionis statioribus fauentibus ad meliorem disciplinam adspirabat. Hinc in philosophia discipulum quoque habuit Angelum Politianum, vt ipse POLITIANVS^z scribit, et vix adhuc puberem Laurentium dialecticis imbuuit, eaque philosophiae parte, qua de moribus praecipitur. Qui et sapientiam eius decretorum, disciplinarumque cunctarum, quae encyclicae vocantur, extollit. His Mediceae familiae fauoribus adiutus, ad vertendos Aristotelis libros physicos et ethicos animum adplicuit, quod saxum cum similiter volueret Theodorus Gaza, eam, quam ipse susceperat, versionem igni tradidisse dicitur, ne Argyropylo obesset. Valde vero nationis suae moribus deprauatus fuit; non inuidus modo et difficilis in communicanda cum Latinis doctrina sua, sed et ineptus Ciceronis contemtor, quem et philosophiae et literarum Graecarum ignarum fuisse pertinaciter contendit. Neque vita fatis philosophum egisse, IOVIVS^b aliique auctores sunt; qui testantur, vini et cibaeque avidum et capacem, et multo abdomine ventricosum immo-

Graecorum in restituenda philosophia apud Latinos partes.

Ioannes Argyropylos.

t) Colon. 1539. II. Vol. 4.
u) Apud BAYLE l. c. not. N.
x) Or. de coniungenda eloquentia cum philosophia.
y) Vid. BVLLART. Acad. Scient. T. I. p. 269.

NIC. COMM. PAPADOPOLI Hist. Gymn. Patav. T. II. p. 179 seq. IOVIUS Elog. c. 37. BAYLE Dict. T. I. Art. Argyropule p. 308.
z) Miscell. Cent. I. c. 1.
a) Ibid. loc. cit. b) loc. cit.

immodico melopeponum vsu autumnalem sibi accersuiffe febrem, atque ita septuagesimo aetatis anno (MCCCCLXXXVI) rebus humanis ereptum esse. Factum id Romae, quo se, vastante Hetruriam peste, anno MCCCCLXXX verterat, a pontifice philosophiam Aristotelis primus publico stipendio docere iussus. Inter interpretes Aristotelis haud obscurum nomen professus est; scripsit etiam praeter versiones laudatas *Commentarium in Ethicam Aristotelis, et Solutiones quaestionum, quas proposuerunt philosophi et medici quidam ex Cypro insula*, de quibus aliisque eius scriptis videndi VOSSIVS^c, LAMBECIVS^d, FABRICIVS^e, OVDINVS^f aliique, qui res eius tetigerunt. Huius potissimum auctoritate, qua in domo Medicea, posteaque Romae, valebat, eius conterranei quoque excitati sunt, vt Graecam literaturam et philosophiam domi excultam, Italis explicarent. Non enim in solis literis Graecis tradendis haeserunt, et philosophiam neglexerunt, quod illi Graeci fecerunt, qui ex Graecia profugi ad Parisienses Musas diuerterunt, Georgius Typhernas, Georgius Hermonymus, siue Charitonymus, Tranquillus Andronicus et Ioannes Lascaris^g, quos inuidia professorum Parisiensium impediuisse videtur, quo minus emendandae philosophiae fortem fati et audacem manum admouerent, quod Iacobum Fabrum Stapulensem primum in Gallia suscepisse, in sequentibus dicemus. Graeci autem, qui in Italia confederunt, cum philosophiae Graecanae honorem haberi cernerent, magnis conatibus in philosophiam incubuerunt. Idque duplici ratione factum est. Quidam enim, qui domi in monasteriis Platoniam philosophiam didicerant, qualis ex Ammonii et Plotini schola per Origenis discipulos ad Graecos Christianos peruenerat, idem syncretisticae philosophiae genus omnibus viribus commendare vulgareque contenderunt. Qui cum Mediceam gentem sibi fauentissimam experti essent, cum illam in partes pertraxerunt, tum ex familiae huius alumnis, Marfilium Ficinum et Ioannem Picum comitem Mirandulanum ad Platonicae philosophiae, (quam Alexandrinam vel Ammoniam melius dici, et syncretisticam fuisse, suo loco docuimus) amorem studiumque perduxerunt, in quorum numero post Georgium Gemistum Plethonem, Bessarion Cardinalis et Michael Apostolius eminuerunt. Alii autem Aristotelem in aula Byzantina cultum suo inter Italos nitenti restituendum esse rati, eius libris explicandis illustrandisque insudandum, et pro eius auctoritate decertandum sibi esse statuerunt, id quod bellum aliquod excitauit philosophicum. Et haec quidem fata philosophiae in altera saeculi XV parte in Italia fuere, quae iam porro nobis accurate enarranda sunt.

CAPVT

c) De Hist. Graec. L. IV. c. 19. p. 493.
 d) De Biblioth. Vindobon. L. VI. p. 278.
 e) Bibl. Graec. Vol. X. p. 278.

f) De Scrip. Eccl. T. III. p. 2610.
 g) Vid. NAUDAERVS Addit. ad Hist. Ludov. XI. c. 7.